

OPINNÄYTETYÖ

Maahanmuuttajien aktiivisen kansalaisuuden edistäminen koulutustoimintaa kehittämällä

Laura Tiihonen

Yhteisöpedagogi (AMK)

(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(11/2023)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (AMK), Järjestö- ja nuorisotyö

Tekijät: Laura Tiihonen

Opinnäytetyön nimi: Maahanmuuttajien aktiivisen kansalaisuuden edistäminen koulutustoimintaa kehittämällä

Sivumäärä: 57 ja 2 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Antti Pelttari

Työn tilaaja(t): Kansalaisfoorumi

Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt viime vuosien aikana ja kasvavan muuttoliikkeen myötä yhteiskunnan monimuotoisuus kasvaa myös tulevaisuudessa. Maahanmuutosta puhuttaessa korostuu usein kustannusten ja tuottavuuden näkökulma, ja vähemmälle huomiolle on jäänyt maahanmuuttajien tarpeet ja toiveet liittyen heille tarjottaviin palveluihin ja tukeen. Työn tilaaja Kansalaisfoorumi oli kiinnostunut kehittämään maahanmuuttajille tarkoitettua koulutustoimintaansa sekä edistämään kohderyhmän aktiivista kansalaisuutta.

Opinnäytetyössä selvitettiin millaisia kokemuksia koulutustoimintaan osallistuneilla maahanmuuttaneilla on tilaajan koulutustoiminnasta. Tarkastelun kohteena oli se, onko järjestetty toiminta vastannut maahanmuuttajien tarpeisiin ja millaisia valmiuksia järjestetty toiminta antaa maahanmuuttajille toimia aktiivisina kansalaisina. Lisäksi tarkasteltiin, miten maahanmuuttaneiden aktiivista kansalaisuutta voidaan edistää tulevaisuudessa. Aineisto kerättiin teemahaastatteluiden sekä havainnoinnin avulla.

Tulokset osoittavat, että tilaajan toiminta on koettu erittäin hyödylliseksi sekä yksilöille että maahanmuuttajayhteisöille. Maahanmuuttajat toivovat koulutustoiminnalta erityisesti kotoutumista edistävää toimintaa. Koulutustoimintaa voidaan kehittää muun muassa järjestämällä yhteistoimintaa eri väestöryhmiin kuuluville ihmisille sekä suomalaiseen yhteiskuntaan ja työllistymisen edistämiseen liittyviä koulutuksia.

Tämä opinnäytetyö tarjoaa suosituksia ja näkökulmia siihen, kuinka maahanmuuttajien aktiivista kansalaisuutta voidaan vahvistaa ja edistää koulutustoiminnan avulla. Se tuo myös esille millaista tukea maahanmuuttajat tarvitsevat kotoutumisprosessinsa aikana. Kehittämisehdotusten avulla maahanmuuttajille suunnattua toimintaa voidaan räätälöidä entistä paremmin vastaamaan kohderyhmän tarpeisiin. Kehittämisehdotuksia voidaan hyödyntää laajemmin myös muiden kotoutumisen edistämisen parissa työskentelevien toimijoiden toiminnassa.

Asiasanat: maahanmuutto, maahanmuuttajat, kotoutuminen, vapaa sivistystyö, aktiivinen kansalaisuus, osallisuus, koulutustoiminta

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Bachelor of Humanities, Degree Programme in NGO and youth work

Author: Laura Tiihonen

Title: Promoting the active citizenship of immigrants through educational activities

Number of Pages: 57 and 2 attachment pages

Supervisor(s): Antti Pelttari

Commissioned by: Kansalaisfoorumi

Immigration to Finland has increased over the past few years, and with increasing immigration, the diversity of society will also increase. When talking about immigration, the perspective of costs and productivity is often emphasized, and less attention has been paid to the needs and wishes of immigrants in relation to the services and support offered to them. The commissioner of the thesis, national adult education institution Kansalaisfoorumi, was interested in developing its educational activities for immigrants and promoting the active citizenship of the target group.

The thesis examined what kind of experiences the immigrants have of the educational activities and whether the activities have met the needs of immigrants. The thesis also aimed to find out how to promote the active citizenship of immigrants. The data was collected via theme interviews and observation.

Results from the study indicated that the commissioner's activities are very useful for both individuals and immigrant communities. In particular, immigrants want educational activities that promote integration. Educational activities can be developed, for example, by organising joint activities for people from different population groups and courses on Finnish society and promoting employment.

The thesis offers recommendations and perspectives on how the active citizenship of immigrants can be strengthened and developed through educational activities. It also highlights what kind of support immigrants need during their integration process. With the help of development proposals, activities aimed at immigrants can be tailored even better to meet the needs of the target group. The development proposals can also be used more widely in the work of other actors involved in promoting integration.

Keywords: immigration, immigrants, integration, adult education, active citizenship, participation, educational activities

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	TYÖN TILAAJA	8
3	MAAHANMUUTTO	10
	3.1 Maahanmuuttajat	10
	3.2 Kotoutuminen ja kotouttaminen	11
	3.3 Kotoutumistyön toimijat	13
4	AKTIIVINEN KANSALAISUUS.....	18
	4.1 Osallisuus, toimijuus ja yhteisöllisyys.....	19
	4.2 Aktiivinen kansalaisuus ja maahanmuuttajat.....	20
5	VAPAA SIVISTYSTYÖ	22
	5.1 Vapaan sivistystyön oppilaitokset	22
	5.2 Vapaan sivistystyön periaatteet ja työmuodot	23
	5.3 Vapaa sivistystyö ja maahanmuuttajat.....	24
6	TUTKIMUKSEN MENETELMÄT	27
	6.1 Aineistonhankintamenetelmät	27
	6.2 Aineiston analyysimenetelmät	29
	6.3 Vakuuttavuus ja eettisyys	30
7	TULOKSET	32
	7.1 Sosiaaliset suhteet	32
	7.2 Toimijuus	35
	7.3 Koulutustoiminnan merkitys järjestöille.....	37

7.4 Kotoutuminen	39
8 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	43
9 POHDINTA.....	48
LÄHTEET	51
LIITTEET.....	58

1 JOHDANTO

Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt viime vuosien aikana ja kasvavan muuttoliikkeen myötä yhteiskunnan monimuotoisuus kasvaa myös tulevaisuudessa (Demography-ohjelma 2023, 10; Valtioneuvosto 2021a). Maahanmuutosta puhuttaessa korostuu usein kustannusten ja tuottavuuden näkökulma ja vähemmälle huomiolle on jäänyt maahanmuuttajien tarpeet ja toiveet liittyen heille tarjottaviin palveluihin ja tukeen (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 6). Valtakunnallisesti kotoutumisen edistämisen tavoitteena on ollut huomioida maahanmuuttaneiden osallisuuden ja toimijuuden tukeminen sekä hyvät väestösuhteet. Lisäksi järjestöjen ja vapaan sivistystyön roolia on haluttu lisätä kotouttamistyössä. (Valtioneuvosto 2021b, 46,47,131.)

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ja eri järjestöt tekevätkin paljon kotoutumista tukevaa työtä, ja nämä toimijat ovat opinnäytetyöni tarkastelun keskiössä. Tässä opinnäytetyössä tarkastelen tarkemmin opintokeskus Kansalaisfoorumin tukemaa koulutustoimintaa maahanmuuttajille, jota se on toteuttanut yhteistyössä eri järjestöjen kanssa. Tarkastelen millaisia kokemuksia opinnäytetyön tilaajan koulutustoimintaan osallistuneilla maahanmuuttaneilla toiminnasta on. Tutkin myös, kuinka koulutustoiminnan avulla maahanmuuttaneiden aktiivista kansalaisuutta voidaan edistää. Onko järjestetty toiminta vastannut maahanmuuttajien tarpeisiin ja millaisia valmiuksia järjestetty toiminta antaa maahanmuuttajille toimia aktiivisina kansalaisina? Lisäksi selvitän miten koulutustoimintaa voidaan kehittää vastaamaan paremmin kohderyhmän tarpeisiin tulevaisuudessa.

Idean maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvän opinnäytetyön tekemiseen sain harjoittelun aikana, jonka suoritin maahanmuuttajajärjestössä. Maahanmuuttajien osallisuuden ja kotoutumisen edistäminen on yhteiskunnallisesti ja erityisesti yksilöiden kannalta tärkeä aihe. Yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen on maahanmuuttajilla yleisesti vähäisempää kuin valtaväestöllä. Tähän voi vaikuttaa tiedonpuute, ennakkoluulot, syrjintä sekä vähäinen kanssakäyminen valtaväestön kanssa. Esimerkiksi työllistymisen ja kielikoulutuksen tukeminen on koettu tärkeämmiksi kotoutumisen edistämisen keinoiksi kuin osallistumista tukevat toimet. (Ahokas, Weide & Wilhelmsson 2011, 10, 57.) Opinnäytetyön aihe on relevantti myös yhteisöpedagogin työn kannalta. Lisääntynyt maahanmuutto näkyy yhteisöpedagogien työkentällä, sillä yhteisöpedagogit voivat työskennellä maahanmuuttajien parissa esimerkiksi nuoriso- ja järjestötyön kentällä.

Opinnäytetyön tuloksien ja kehittämissuositusten avulla tilaajan koulutustoimintaa voidaan suunnitella ja räätälöidä entistä paremmin vastaamaan kohderyhmän tarpeisiin. Koulutustoiminnan kehittämisen voi nähdä linkittyvän laajemminkin maahanmuuttaneiden kotoutumisen edistämiseen yhteiskunnassa.

Opinnäytetyöni rakenne on seuraavanlainen. Aluksi esittelen työni tilaajan toimintaa. Tämän jälkeen esittelen maahanmuuton laajaa kenttää ja sen eri toimijoita. Sen jälkeen käsittelemme aktiivista kansalaisuutta sekä vapaata sivistystyötä. Tämän jälkeen vuorossa on aineiston esittely ja aineiston analyysi. Lopuksi esittelen kehittämissuositukset tilaajani koulutustoimintaa koskien.

2 TYÖN TILAAJA

Kansalaisfoorumi on valtakunnallisesti vaikuttava opintokeskus ja se kuuluu vapaan sivistystyön oppilaitosverkostoon. Kaiken kaikkiaan Suomessa on yhteensä 12 opintokeskusta. Kansalaisfoorumin tavoitteena on aktiivisen kansalaisuuden vahvistaminen yhteisöllisten ja taidelähtöisten menetelmien avulla. (Kansalaisfoorumi 2023a.)

Kansalaisfoorumi järjestää maahanmuuttajien osallisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen tähtävää koulutustoimintaa yhteistyössä jäsenjärjestönsä Monihelin kanssa. Moniheli on monikulttuuristen järjestöjen kattojärjestö ja se markkinoi kurssihakua omille jäsenyhteisöilleen. Koulutustukea pystyvät hakemaan kuitenkin kaikki Kansalaisfoorumin jäsenjärjestöjen jäsenyhdistykset, jotka järjestävät toimintaa maahanmuuttajille. Kansalaisfoorumi käyttää kursien järjestämiseen Opetushallituksen opintoseteliavustusta, joka mahdollistaa sen, ettei osallistujien tarvitse itse maksaa kursseille osallistumisesta. Koulutustukea on jaettu vuodesta 2022 lähtien. (Kansalaisfoorumi 2023b; Moniheli 2023.)

Tuettavalle koulutustoiminnalle on asetettu tiettyjä kriteerejä. Toimintaan tulee osallistua vähintään kahdeksan ihmistä, ja osallistujien kotikunnan tulee olla Suomessa. Kurssit voivat olla joko lyhyitä tai pitkiä kursseja. Lyhyen kurssin pituus on 6–12 opintotuntia ja pitkän kurssin vähintään 24 opintotuntia. Tukea myönnetään lyhyille kursseille enintään 800 euroa ja pitkille enintään 1600 euroa. Opintotuntien määrä on tämän kaltainen, jotta koulutustukea voidaan tarjota mahdollisimman monelle järjestölle. Valinnoissa korostetaan varsinkin aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevia koulutuksia sekä taide- ja kulttuurikoulutusta. Kurssivalintojen kriteereissä näkyvät vapaalle sivistystyölle tärkeät teemat. Valinnoissa korostetaan sitä, että kurssin tarve järjestölle osoitetaan selkeästi, kurssin budjetti on huolellisesti tehty ja kurssin opinnollinen tavoite on realistinen. Lisäksi arvostetaan sitä, että kurssitoimintaa järjestetään eri puolella Suomea. Kansalaisfoorumi antaa perehdytyksen tuen käytöstä kaikille tukea saaneille järjestöille. Tukea saavan järjestön tulee kuitenkin itse suunnitella koulutuksen sisältö, etsiä kurssille osallistujat sekä vastata kurssin markkinoinnista. (Kansalaisfoorumi 2023b; Lepistö 2023.)

Tähän mennessä koulutustukea on saanut 13 maahanmuuttajajärjestöä ja kursseja on järjestetty eri aiheista yhteensä 20. Jotkin järjestöt ovat hakeneet ja saaneet tukea useamman kerran. Kursien aiheena on ollut muun muassa perinnetanssi, kokkaus, kuorolaulu ja teatteri. Kansalaisfoo-

rumi kerää kursseille osallistuneista tiedot sukupuolesta ja siitä onko henkilö osallistunut Kansalaisfoorumin tukemaan koulutukseen aiemmin. Suurin osa kursseille osallistuneista ovat naisia. Palautetta koulutustoimintaan osallistuneilta kerätään palautelomakkeen avulla, jossa osallistujat voivat kertoa muun muassa mitä taitoja oppivat kurssin aikana sekä arvioida koulutuksessa käytettyjä menetelmiä. (Lepistö 2023.)

Kansalaisfoorumin kurssitoiminnan omalaatuinen piirre on, että maahanmuuttajat pääsevät itse suunnittelemaan ja toteuttamaan mieleistään, heidän tarpeisiinsa vastaavaa toimintaa. Kansalaisfoorumi ei ole asettanut tuetulle kurssitoiminnalle tarkkoja tavoitteita, mutta kurssivalinnoissa korostetaan tuen tärkeyttä maahanmuuttajien omille yhteisöille. Kansalaisfoorumin tekemä työ maahanmuuttajien kanssa ei perustu opetussuunnitelmaan, vaan toimintaideat nousevat toiminnan kohderyhmiltä. Kansalaisfoorumin vahvuutena on järjestöosaaminen sekä koulutussuunnittelu, jota se voi tarjota myös tukea saaville järjestöille. (Lepistö 2023.) Kansalaisfoorumin toiminnassa ihmiset nähdään siis kykenevinä toimijoina, jotka pystyvät ja saavat suunnitella toimintaa itse.

Kansalaisfoorumin toiminnassa sekä tuettujen kurssien valinnassa korostetaan aktiivista kansalaisuutta, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Lisäksi valinnoissa korostetaan taiteeseen ja kulttuuriin liittyvää toimintaa. Osallisuuden ja kotoutumisen edistämisen näkökulmasta erityisesti taide- ja kulttuuritoiminta voidaan nähdä keinona lisätä eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta ja edesauttaa maahanmuuttajien pääsyä osaksi yhteiskuntaa (Valtioneuvosto 2021b, 121). Taide- ja kulttuuritoiminnassa mukana oleminen voi luoda osallisuuden kokemuksia, jotka edesauttavat kotoutumista. Toiminnassa voidaan edistää kotoutumista niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Parantamalla maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan parannetaan tasa-arvoa laajemminkin yhteiskunnassa ja samalla ehkäistään syrjäytymistä. Lisäksi maahanmuuttajien oman kulttuurin ja kielen ylläpitäminen mahdollistuu juuri taide- ja kulttuuritoiminnan parissa. Samalla koko yhteiskunta monimuotoistuu. (Saukkonen 2010, 41,43.)

3 MAAHANMUUTTO

Suomessa oli ulkomaalaistaustaisia 508 000 eli 9 prosenttia väestöstä vuonna 2022 (Tilastokeskus 2023a). Verrattuna muihin maihin Suomessa asuu vähän ulkomaalaistaustaisia, mutta muuttoliike on ollut kasvavaa viime vuodet (Valtioneuvosto 2021a). Ensimmäinen suuri maahanmuuttajien aalto saapui Suomeen Venäjän vallankumouksen aikaan vuosina 1917–1922, jolloin Suomeen tuli yli 33 000 ihmistä (Korkiasaari 2017; Välimäki 2017, 240). Maahanmuuttajien määrä alkoi kasvaa enemmän kuitenkin 1990-luvulla, kun ihmisiä muutti Suomeen muun muassa entisestä Neuvostoliitosta (Martikainen 2020, 14,18; Korkiasaari 2017). Vuonna 2015 totuttua suurempi määrä, yli 30 000 turvapaikanhakijaa, saapui Suomeen pakolaiskriisin myötä. Ukrainan sodan seurauksena pakolaisten määrä Suomeen on kasvanut myös viime vuosien aikana. (Hiitola ym. 2018, 7; Maahanmuuttovirasto 2023.)

3.1 Maahanmuuttajat

Maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyy paljon eri termejä, joita käyn seuraavaksi läpi. Maahanmuuttajista puhuttaessa tulee muistaa, että he eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan ihmisten taustoissa ja elämäntilanteissa on eroja. Usein käytetty rajausta tehdään ulkomailla syntyneiden ja yhteiskunnan muiden jäsenten välille. (Saukkonen 2020, 22.) Lain mukaan maahanmuuttaja on Suomeen muuttanut henkilö, jolla on oleskelulupa muuta kuin lyhytaikaista oleskelua varten tai henkilön oleskeluoikeus on rekisteröity tai henkilölle on myönnetty oleskelukortti (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3 §). Maahanmuuttaja on siis ulkomailla syntynyt henkilö, joka asuu Suomessa ja jolla on oleskeluoikeus, mutta ei Suomen kansalaisuutta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a). On hyvä huomioida, että Suomessa syntynyt ja Suomessa asuva henkilö ei ole maahanmuuttaja, vaikka henkilön vanhemmat olisivat syntyneet ulkomailla (Saukkonen 2020, 23).

Ihmisiä voidaan tarkastella syntymävaltion, kansalaisuuden tai äidinkielen perusteella. Tilastokeskus määrittelee ulkomaalaistaustaiseksi henkilön, jonka molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi ovat syntyneet ulkomailla. Ulkomaalaistaustaiset henkilöt luokitellaan niihin, jotka ovat syntyneet ulkomailla ja ovat siten maahanmuuttajia, sekä Suomessa syntyneisiin ulkomaalaistaustaisiin, joista puhutaan maahanmuuttajien toisena sukupolvena. Suomalais-taustaiseksi lasketaan taas kaikki ne, joilla vähintään toinen vanhempi on syntynyt Suomessa.

(Tilastokeskus 2023a.) Eniten ulkomaalaistaustaisia on kotoisin Venäjältä, Virosta, Irakista ja Somaliasta (Tilastokeskus 2023b).

Henkilöitä, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta kutsutaan ulkomaalaisiksi (Kansalaisuuslaki 359/2003, 2 §). Vieraskielisillä tarkoitetaan puolestaan ihmisiä, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Maahanmuuttaja ja vieraskielinen henkilö eivät ole kuitenkaan synonyymejä. Vieraskieliset voivat olla Suomessa syntyneitä eivätkä siten ole maahanmuuttajia. (Tilastokeskus 2023c; Saukkonen 2020, 25.)

3.2 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Maahanmuutosta puhuttaessa esille nousevat termit kotoutuminen ja kotouttaminen. Nämä termit voivat mennä ihmisillä sekaisin, ja siksi on hyvä selventää miten ne eroavat toisistaan. Kotoutumista ja kotouttamista ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä, joka tuli voimaan vuonna 2011. Lakia ollaan uudistamassa, ja uusi laki tulee voimaan vuonna 2025. Laki määrittelee kotoutumisen yhteiskunnan ja maahanmuuttajien vuorovaikutteisena kehityksenä, jonka tarkoituksena on, että maahanmuuttajat omaksuvat yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samaan aikaan yhteiskunta tukee maahanmuuttajia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisessä. Lain tarkoitus on edistää ja tukea maahanmuuttajien edellytyksiä osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintoihin sekä edistää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 1§, 3§.)

Suomeen muuton syyt vaihtelevat tulijasta riippuen. Yleisimmät syyt maahanmuutolle ovat työ, opiskelu tai perhesuhteet. (Maahanmuuttovirasto 2023.) Maahanmuuttoa koskevassa keskustelussa kotoutumisen katsotaan onnistuneen silloin, kun maahanmuuttaja työllistyy ja sulautuu valtaväestöön. Tulee kuitenkin muistaa, että kotoutuminen on monisyisempi sekä pitkäkestoinen ilmiö. Kotoutumisesta puhutaankin kaksisuuntaisena kehityksenä. Kotoutuminen ja uusi kotimaa vaikuttavat yksilön elämän kaikkiin osa-alueisiin. Myös vastaanottava yhteiskunta muuttuu ja monimuotoistuu maahanmuuton myötä. Maahanmuuttajilla on oikeus säilyttää oma kielensä ja kulttuurinsa, ja tämä voidaan nähdä yhtenä keinona kotoutumisen edistämiseksi. Voikin ajatella, että kotoutumista edistää se, että maahanmuuttaja saa olla oma itsensä myös uudessa elinympäristössä. Kotoutumisen voi nähdä vastavuoroisena toimintana, jossa maahanmuuttaja sopeutuu uuteen ympäristöönsä ja tulee osaksi yhteiskuntaa. Samalla ympäröivä yhteiskunta tarjoaa tulijoille palveluita, tukea ja tietoa siitä, kuinka pärjätä ja asettua aloilleen

uudessa asuinmaassa. (Saukkonen 2020, 12–22.) Maahanmuuttajan täytyy tietysti itse olla aktiivinen ja vastuullinen omassa kotoutumisprosessissaan (Valtioneuvosto 2021b, 36).

Mitä sitten kotouttaminen on? Laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee kotouttamisen seuraavanlaisesti: se on viranomaisten ja muiden toimijoiden tekemää kotoutumisen edistämistä ja tukemista erilaisten palveluiden ja toimenpiteiden avulla. Kotouttamistoimien kohteena ovat kaikki sellaiset maahanmuuttajat, jotka oleskelevat maassa laillisesti. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 2 §, 3 §.) Kotouttamisella tarkoitetaan sellaisia yhteiskunnan palveluita ja toimia, joilla yksilöiden maahan sopeutumista ja oman paikan löytämistä voidaan helpottaa. Kotouttamista on muun muassa maahanmuuttaneiden osallisuuden, yhdenvertaisuuden sekä työllistymisen edistäminen. Helposti voi ajatella, että kotouttaminen on vain viranomaisten vastuulla, vaikka se on koko yhteiskunnan tehtävä, ja kotouttamista tapahtuu arkisissa kohtaamisissa ihmisten välillä. Kotouttamista tapahtuukin yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. (Saukkonen 2020, 60; Työ- ja elinkeinoministeriö 2023a.) Lainsäädäntö ja viranomaistoimet luovat siten yhden keinon kuulua yhteiskuntaan, mutta oman paikan löytämiseen uudessa kotimaassa vaikuttaa kaikki ympärillä oleva.

John Berryn luoman mallin mukaan integraatio on onnistunut, jos yksilöt kunnioittavat omaa etnistä ryhmäänsä ja samalla tuntevat yhteenkuuluvuutta varsinkin valtaväestön kanssa. Jos yksilöt tai ryhmät eivät tunne yhteenkuuluvuutta näistä kumpaankaan, kyseessä on syrjäytyminen. Jos ihmiset arvostavat kuulumista valtaväestöön, mutta eivät suuremmin kunnioita omaa etnistä taustaansa, puhutaan assimilaatiosta. Separaatiosta puhutaan puolestaan silloin, jos etnisen ryhmän jäsenet kokevat keskenään vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta eivät ole kiinnostuneita kuulumisesta valtaväestöön. Berryn malli on saanut kritiikkiä muun muassa siitä, että valtaväestön kulttuuri nähdään siinä tavoiteltava asiana eikä valtaväestöltä vaadita muutoksia integraation edistämiseksi. Lisäksi malli vaatii vain vähemmistöiltä toimia kotoutumisen onnistumiseksi. Tässä mallissa valtaväestön jäsenet nähdään aktiivisina toimijoina, ja vähemmistöt passiivisina toiminnan kohteina. Kotoutujilta vaaditaan tiettyjä identiteettiä ja käytökseen liittyviä asioita, ja jos he pystyvät nämä vaatimukset täyttämään, heistä voi tulla aktiivisia, oikeita toimijoita. (Pyykkönen 2003, 95–97.)

Kun maahanmuutto lisääntyy, on entistä tärkeämpää huolehtia maahanmuuttajien osallisuudesta ja osallistumisesta yhteiskunnan toimintaan. Osallisuus edesauttaa merkittävästi maahanmuuttajien yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja demokratiaoikeuksien toteutu-

mista. Jokaisella yksilöllä tulisi olla mahdollisuus päästä osaksi osallisuudesta sekä mahdollisuus oman osaamisensa hyödyntämiseen. Osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa muodostuu monesta eri asiasta, kuten työstä, koulutuksesta, harrastuksista, kuulumisesta yhteisöihin sekä suomen ja ruotsin kielen taidosta. Yhteiskunnan eriarvoisuus puolestaan vaikuttaa negatiivisesti yksilöihin sekä koko yhteiskunnan toimintaan. Eriarvoisuuden vähentäminen yhteiskunnan eri osa-alueilla edistää kotoutumista, ja onnistunut kotoutuminen lisää maahanmuuttajien yhdenvertaisuutta. (Valtioneuvosto 2021b, 17, 27, 36.)

Hyvillä väestösuhteilla eri väestöryhmien kesken on suuri merkitys kotoutumisen onnistumisessa. Yksilön hyvinvointia ja osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan edesauttavat luottamus toisia ihmisiä sekä eri instituutioita kohtaan. Hyviä väestösuhteita ja osallisuutta vahvistamalla voidaan myös lisätä ihmisten välistä yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tällaisen positiivisen kierteen kautta myös syrjäytyminen ja syrjintä vähenevät. Jo pelkästään yhteiskunnan toimivuuden ja yhteiskuntarauhan kannalta on tärkeää, että ihmiset ovat osallisen yhteiskunnan toiminnoista ja pystyvät samaistumaan asuinmaansa kulttuuriin sekä identiteettiin edes jossain määrin. (Valtioneuvosto 2021b, 36–37; Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, 50; Pyykkönen 2003, 110, 115.)

Kotoutuminen on siis paljon muutakin kuin vain työllistymistä ja kielitaidon oppimista (Yliselä 2020, 146). Se on pikemminkin monen tekijän summa, ja sen onnistumiseen vaikuttaa paljon muun muassa kontaktien luominen muihin ihmisiin sekä ihmiselle itselleen merkityksellinen tekeminen.

3.3 Kotoutumistyön toimijat

Julkinen sektori

Kotoutumisen edistämistä tekevät Suomessa monet eri tahot. Yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää, ja kotoutumista edistävät niin julkinen sektori kuin myös kolmannen sektorin toimijat. Laissa määritellään eri viranomaisten vastuut kotouttamisen suhteen. Kotouttamispolitiikan toteuttamisessa valtiolla ja kunnilla on omat vastualueensa, mutta ne toteuttavat joitain kotouttamistoimia myös yhdessä. Työ- ja elinkeinoministeriö on vastuussa kotoutumisen ja maahanmuuttajien työllisyyden edistämisestä valtakunnallisella tasolla sekä kotoutumisen edistämiseen liittyvästä lainsäädännöstä. Alueellisesti kotoutumisen edistämisestä ovat vastuussa puolestaan ELY-keskukset. Niiden tehtäviin kuuluu muun muassa kuntien tukeminen

sekä TE-toimistojen neuvominen kotoutumiseen liittyvissä asioissa. Kunnat, TE-toimistot ja hyvinvointialueet ovat vastuussa kotoutumisen edistämisestä paikallistasolla, mutta huomattava vastuu kotouttamistoimenpiteistä on juuri kunnilla. Laki vaatii kuntia tekemään omat kotouttamisohjelmat, joiden toteutumista ja vaikutuksia kuntien tulee seurata. Kunnilla on vastuu kotoutumisen suunnittelusta sekä kehittämisestä, ja kotoutumista tulee edistää erityisesti kuntien peruspalveluissa ja hyvinvointialueen palveluissa. Kuntien tulee varmistaa, että kunnan palvelut ovat sopivia maahanmuuttajille. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 29–37 §.)

Kotoutumisen alkuvaiheessa maahanmuuttajalle tarjotaan perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, sen eri palveluista ja kotoutumista edistävästä toimenpiteistä. Maahanmuuttajalle kerrotaan myös hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomessa. Lisäksi maahanmuuttajalle voidaan tehdä alkukartoitus, jolla selvitetään henkilön tarve kotoutumista ja työllistämistä edistävillä palveluilla. Alkukartoituksessa selvitetään henkilön aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito ja muut seikat, jotka vaikuttavat kotoutumiseen ja työllistymiseen. Tarkoituksena on, että maahanmuuttanut saadaan ohjattua sellaisten palveluiden ja toimenpiteiden piiriin, jotka edistävät hänen kotoutumistaan. Alkukartoituksen tekee kunta tai TE-toimisto. TE-toimistoilla on oleellinen rooli kotouttamistyössä, sillä ne edistävät työttömiksi työnhakijoiksi ilmoittautuneiden maahanmuuttajien työllistymistä. Vaikka kotoutumisen edistämisessä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden rooli korostuu, myös työnantajilla on tärkeä rooli kotoutumisen edistämisessä ja työelämän monimuotoistumisen lisääjänä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b; Työ- ja elinkeinoministeriö 2023b; Työ- ja elinkeinoministeriö 2023c.)

Alkukartoituksen jälkeen viranomainen arvioi tarvitseeko henkilö kotoutumissuunnitelman. Sen avulla henkilön kotoutumista edistetään sellaisin toimenpitein ja palveluin, jotka perustuvat henkilön yksilöllisiin tarpeisiin. Kotoutumissuunnitelman tekevät kunta tai TE-toimisto yhdessä maahanmuuttajan kanssa. Suunnitelmaan merkitään toimenpiteet, joilla edistetään maahanmuuttajan suomen tai ruotsin kielen oppimista tai työelämässä ja yhteiskunnassa tarvittavien taitojen osaamista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021c.)

Kotoutumiskoulutus on tarkoitettu oppivelvollisuuden päättäneiden maahanmuuttajien kotoutumisen, opiskelun ja työllistymisen edistämiseen. Kotoutumiskoulutuksessa maahanmuuttajille tarjotaan muun muassa suomen ja ruotsin kielen opetusta sekä vahvistetaan arjessa tarvittavia taitoja. Kotoutumiskoulutus voi avata reitin myös muuhun koulutukseen ja työmarkki-

noille. Kotoutumiskoulutus tapahtuu usein työvoimakoulutuksena, ja sen tarkoituksena on edistää yksilön pääsyä työmarkkinoille. Kotoutumiskoulutus voi kuitenkin olla myös omaehtoista opiskelua. Tällaista omaehtoista opiskelua erityisesti aikuisille järjestetään muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021d.)

Kotouttamispalveluiden laajuus ja laatu vaihtelevat eri puolella Suomea ja toiminta voi olla pirstaleista. Kunnilla voi olla monenlaisia kotoutumista edistäviä palveluita, mutta tarjonta vaihtelee paikkakunnasta riippuen. Kuntien kotouttamispalvelut ovat usein myös rajattu vain tietyt kriteerit täyttävälle henkilölle. (Ramadan 2021, 9,10.) Myös maahanmuuttajan oikeus yksilöllisiin kotouttamistoimiin vaihtelee. Edellä mainitut viranomaisten kotouttamistoimet keskittyvät pääasiassa työttömiin työnhakijoihin ja muuten kuin tilapäisesti toimeentulotukea saaviin maahanmuuttajiin (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 10 §). Kotouttamistoi-
mien ulkopuolelle voi jäädä esimerkiksi työn tai opiskeluiden perässä muuttaneita henkilöitä, jotka myös tarvitsisivat neuvoja kuinka sopeutua yhteiskuntaan (Saukkonen 2010, 36, 37). To-
sin esimerkiksi alkukartoitus voidaan tehdä viranomaisten harkinnan mukaan sitä itse pyytäneelle maahanmuuttajalle, joka ei sovi edellä esitettyihin kriteereihin (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 10 §).

Julkisen sektorin kotouttamispalvelut ovat saaneet osakseen kritiikkiä. Arvostelua on saanut kotouttamistyössä tietynlaisen työkansalaisuuden korostaminen ja aktiivisen kansalaisuuden liittäminen vahvasti työntekoon (Turtiainen, Kokkonen & Viitasalo 2018, 344,356). Lisäksi viranomaisten kotouttamistyötä on kritisoitu siitä, että siinä ei välttämättä osata tunnistaa maahanmuuttajien henkilökohtaista osaamista ja tarpeita. Vaikka kotouttamisen tavoitteena on se, että yhä useampi maahanmuuttaja saa yksilöllistä ja perhekohtaista tukea heti kotoutumisprosessin alussa, näin ei valitettavasti aina tapahdu. Jos yksilökohtaista tukea ei saa, tapahtunut voi passivoida yksilöä ja ajaa riippuvuuteen yhteiskunnan tuesta ja palveluista. Viranomaiset tekevät maahanmuuttajia koskevia päätöksiä omista resursseistaan käsin eikä maahanmuuttajia osallisteta tarvittavalla tavalla heihin liittyvissä asioissa. Kotouttamistyössä maahanmuuttajat voidaan usein nähdä vain toiminnan kohteena eikä autonomisina toimijoina. (Turtiainen 2011, 146–148.) Tiina Sotkasiira on puolestaan esittänyt, että kotouttamistyössä ihmisiin tulisi suhtautua haavoittuvina yksilöinä, mutta samaan aikaan myös kyvykkäinä tekemään omaa elämänsä koskevia päätöksiä. Kotouttamispalveluissa ihmiset joutuvat usein tyytymään ryhmälle tarjottaviin palveluihin sen sijaan, että he saisivat yksilöllistä neuvontaa ja ohjausta. (Sotkasiira 2018, 31,47,48.) Jotkin maahanmuuttajajärjestöt ovat myös kritisoineet viranomaisyhteistyötä

ja kotouttamistoimia. Osa maahanmuuttajista kokee, että heitä osallistetaan viranomaisten toimesta sanelemalla mitä heidän tulee tehdä, mutta he eivät saa aidosti osallistua päätöksentekoon ja vaikuttamiseen. (Pyykkönen 2003,108.)

Järjestötoimijat

Kolmannen sektorin toimijoilla on merkittävä rooli kotoutumisen edistämässä. Keskityn tässä kappaleessa nimenomaan järjestöjen kotouttamistoimintaan. Järjestöt täydentävät julkisen sektorin palveluita ja ne tavoittavat sellaisia ihmisryhmiä, jotka voivat jäädä julkisten palveluiden ulkopuolelle ja joita viranomaiset eivät tavoita. Monilla järjestöillä on erityisosaamista juuri maahanmuuttoon liittyen sekä sellaisista aiheista, joihin viranomaisilla ei ole palvelua tai osaamista. Järjestöt tarjoavat matalan kynnyksen toimintaa sekä arkipäiväisen kohtaamispaikan ihmisten välille ja näin maahanmuuttaneet ja valtaväestöön kuuluvat voivat kohdata ja tutustua toisiinsa. Järjestöjen vahvuuksia kotoutumisen edistämässä ovat juuri kohderyhmien tuntemus, vertaistuki ja kulttuurisensitiivisyys sekä palveluiden tarjoaminen useilla kielillä. (Ramadan 2021, 6–10; Valtioneuvosto 2021b,118.)

Järjestöt organisoivat erilaisia aktiviteetteja, joita voivat olla esimerkiksi mentorointi, harrastustoiminta ja neuvonta. Lisäksi järjestötoiminnassa on mahdollisuus oppia hyödyllisiä tietoja ja taitoja, kuten esimerkiksi työelämävalmiuksia ja suomen kieltä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021e; 2021f.) Järjestöt tukevat ja kannustavat ihmisiä aktiiviseen kansalaisuuteen monilla tavoilla ja järjestöjen elinvoimainen toiminta heijastuu laajemminkin demokraattiseen kansalaisyhteiskuntaan. Yksilön edellytyksiin osallistua yhteiskunnan toimintaan vaikuttavat sellaiset tiedot ja taidot, joita on mahdollista hankkia juuri järjestötoiminnassa sekä järjestöjen tarjoamissa koulutuksissa. (Pehkonen 2013, 55–57.) Erityisesti vähemmistöjen osallisuus ja vaikuttaminen erilaisissa järjestöissä ja yhteiskunnallisissa instituutioissa on tärkeää ryhmän demokraattisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi (Williams 2000, 145,146).

Kotoutumista edistävää toimintaa järjestetään paljon erityisesti maahanmuuttajajärjestöissä. Maahanmuuttajajärjestöjen kenttä on monimuotoinen ja järjestöjen kentältä löytyy paljon muun muassa kulttuuri- ja naisjärjestöjä. Näissä yhdistyksissä maahanmuuttaneet pääsevät tapaamaan samanhenkisiä ihmisiä, ylläpitämään äidinkieltään ja lähtöalueen tapakulttuuria. (Pyykkönen 2003, 91.) Järjestöissä voidaan edistää maahanmuuttaneiden kotoutumisprosessia huomattavasti ja niiden toimintaa kannattaakin tukea. Samalla tulee kuitenkin muistaa, että nämä toimijat

voivat myös sulkea ihmisiä ulos toiminnastaan ja näin aiheuttaa ulkopuolisuutta. Kaikkien toimijoiden tulisikin tarkastella kriittisesti omia toimintatapojaan ja jäsenyyden ehtoja, jotta osallistumisen kynnyks kaikille halukkaille olisi mahdollisimman matala ja helposti saavutettava. (Saukkonen 2020, 144.) Herranen ja Kivijärvi (2009, 176) myös esittävät, että yhteisöllisyyden ja oman kulttuurin vaaliminen voi olla joskus haitallista. Maahanmuuttajajärjestöt voivat tahomattaan hidastaa ihmisten kotoutumista, jos yksilöt päätyvät vain oman yhteisönsä vaikutuspiiriin.

4 AKTIIVINEN KANSALAISSUUS

Demokraattinen yhteiskunta perustuu aktiivisiin kansalaisiin. Kun ihmiset kokevat, että heillä on aito mahdollisuus osallistua, he haluavat vaikuttaa ja ottaa kantaa. Tällainen aito vaikuttaminen luo ihmisille tunteen osallisuudesta ja yhteiskunnan täysivaltaisesta jäsenyydestä. Aktiivisen kansalaisuuden ytimessä voi sanoa olevan osallistuminen yhteiskunnan toimintaan jollain tavalla. Ihminen voi osallistua monenlaiseen toimintaan ja osallistumisen tapoja on lukuisia: se voi esimerkiksi olla äänestämistä vaaleissa tai järjestön toimintaan osallistumista. Ihmisten aktiivista kansalaisuutta tarkasteltaessa tulee kuitenkin ymmärtää se laajasti eikä luoda liian tiukoja raameja sen suhteen mikä on ”oikeaa” aktiivista kansalaisuutta. Osallistuminen toimintaan luo tunteen osallisuudesta. Yksilö voi ajatella olevansa esimerkiksi osa suomalaista yhteiskuntaa tai omaa yhteisöään. (Oikeusministeriö 2005,15,44–48; Harju 2010, 96.)

Aktiivinen kansalaisuus ja yhteiskuntaan osallistuminen vaatii yksilöiltä kuitenkin tiettyjä tietoja ja taitoja. Yksilön on muun muassa tiedettävä miten demokraattiset instituutiot toimivat sekä hänen tulee tietää kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. (Oikeusministeriö 2005, 44.) Lisäksi aktiivinen kansalaisuus edellyttää kykyä muun muassa kriittiseen ajatteluun, kykyä tehdä yhteistyötä ja ratkaista konflikteja sekä kykyä tunnistaa ja hyväksyä erilaisuutta (Harju 2010, 100). Osallistuminen ja vaikuttaminen tarvitsevat kuitenkin toteutuakseen niille tarkoitettuja paikkoja ja käytäntöjä yhteiskunnassa. Useimmiten tällaisia paikkoja ovat perhe ja kaveripiiri, opiskelu- ja työelämä sekä järjestöt. Jotkut ihmiset voivat olla hyvinkin aktiivisia ja luoda itse osallistumisen paikkoja, mutta toisia täytyy puolestaan kannustaa ja ohjata toimintaan. (Oikeusministeriö 2005, 48,49.)

Kansalaistoiminta vastaa ihmisten tarpeisiin osallistua ja vaikuttaa. Se on ihmisten omaehtoista osallistumista ja toistensa kohtaamista yhteiskunnan eri osa-alueilla. Siinä oleellista on toimiminen konkreettisesti yhteiseksi hyväksi eikä vain itseään tai lähipiiriään varten. Suurin osa kansalaistoiminnasta toteutuu erilaisissa kansalaisjärjestöissä ja paikallisissa yhdistyksissä ja usein kansalaisyhteiskunnan katsotaan koostuvan juuri kolmannen sektorin toimijoista. Kansalaisyhteiskunnassa ihmiset voivat osallistua erilaisiin aktiviteetteihin ja toteuttaa itseään juuri itselleen sopivalla tavalla. Kansalaisyhteiskunta tuokin yhteen ihmisiä ja lisää siten yhteisöllisyyttä. Toiminnan äärellä erilaiset ihmiset kohtaavat toisiaan, ja nämä kohtaamiset luovat luotamusta heidän välilleen. Kansalaistoiminta kannustaa yksilöitä vastuuseen omasta elämästään,

mutta myös muista ihmisistä. Voikin sanoa, että kansalaisyhteiskunta kasvattaa ihmisiä toimimaan demokraattisessa yhteiskunnassa. (Oikeusministeriö 2005, 14–34; Harju 2010,10.)

4.1 Osallisuus, toimijuus ja yhteisöllisyys

Aktiivinen kansalaisuus kietoutuu osallisuuden, toimijuuden ja yhteisöllisyyden ympärille. Osallisuudessa on keskeistä, että yksilö tuntee olevansa osa jotain yhteisöä ja että hän pystyy vaikuttamaan eri yhteisöissä. Osallisuudessa tärkeään asemaan nousevat erityisesti vastavuo- roiset sosiaaliset suhteet ja toimiminen yhdessä muiden ihmisten kanssa. Yleisimmät yhteisöt yksilölle ovat perhe, koulu ja työyhteisö. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Val- tari & Keto-Tokoi 2017, 19; Kiilakoski 2007, 15.) Yhteisön käsitettä voi tarkastella monien eri näkökulmien kautta, mutta käsite tiivistyy ajatukseen siitä, kokevatko ihmiset keskenään yh- teenkuuluvuutta ja mikä on tämä ihmisiä yhdistävä asia (Nivala 2008, 50,51).

Osallisuudessa on oleellista, että yksilö pystyy vaikuttamaan yhteiskunnallisesti osallistumalla erilaisten ryhmien ja palveluiden toimintaan. Yksilö pääsee osallistumaan yhteisten asioiden hoitoon ja luomaan samalla merkityksellisyyttä myös toisille ihmisille. Osallisuuteen kuuluu yhteisöjen lisäksi yksilön mahdollisuus päättää omista asioistaan ja tekemisistään sekä tietyn- lainen hallinnantunne omasta ympäristöstä. Osallisuuden toteutumiseksi on tärkeää, että yksilö pääsee osaksi hyvinvointia. Hyvinvointi voi tarkoittaa muun muassa koulutusta ja kohtuullista toimeentuloa tai sosiaalisia suhteita. (Isola ym. 2017, 3.)

Osallisuuden tunne vaikuttaa paljon ihmisen identiteettiin. Vaikka ihmisten välinen vuorovai- kutus vaikuttaa osallisuuden tunteeseen, yksilöllä on myös oikeus vetäytyä vuorovaikutussuh- teista niin halutessaan. (Anttiroiko 2003,16; Isola ym. 2017,19.) Osallisuus voi myös vaihdella yhteisöstä riippuen. Joissain yhteisöissä yksilö voi olla hyvin aktiivinen ja jonkin toisen yhtei- sön toimintaan hän voi taas osallistua vähemmän. Osallisuuden toteutumiseksi ei vain riitä se, että yksilö haluaa olla yhteisön jäsen, vaan yhteisön tulee olla sellainen, jossa osallisuuden on mahdollista toteutua. Yhteisön on tärkeää tarjota ihmisille erilaisia toimintamahdollisuuksia, ja ihmisillä pitää olla mahdollisuus käyttää näitä mahdollisuuksia tarpeidensa tyydyttämiseen. (Kiilakoski 2007, 12–16.)

Aktiivisessa kansalaisuudessa on myös läsnä ajatus toimijuudesta. Se tarkoittaa, että yksilöllä on kykyä ja halua vaikuttaa niin omaan toimintaansa kuin myös yhteiskunnassa tapahtuviin

asioihin. Yksilö kokee, että hänen toimillaan on merkitystä, hän pystyy tavoittelemaan haluamia asioita ja hän on kytköksissä omiin tarpeisiinsa ja voimavaroihinsa. (Martikainen 2022, 67; Isola ym. 2017, 31.) Osallisuuteen verrattuna toimijuudessa korostuukin yksilön oma rooli. Tulee tosin muistaa, että yksilön kykyihin ja valintoihin vaikuttavat ympäröivä yhteiskunta ja myös sosiaaliset suhteet.

Osallisuuden ja toimijuuden lisäksi aktiiviseen kansalaisuuteen linkittyvät vahvasti yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma (Manninen 2010,171). Yhteisöllisyyden tunne muodostuu yhteenkuuluvuuden tunteesta ja luottamuksesta yhteisön jäsenten kesken sekä yhdessä tekemisestä (Paasivaara & Nikkilä 2010, 11). Sosiaalinen pääoma liittyy vahvasti myös kotoutumiseen. Yhden kuuluisimmista teorioista sosiaaliseen pääomaan liittyen on esittänyt Robert Putnam. Tiivistetysti sosiaalinen pääoma tarkoittaa yksilöiden välisiä suhteita ja sosiaalisia verkostoja. Ihmisten väliseen kanssakäymiseen vaikuttavat ratkaisevasti luottamus ja vastavuoroisuus. Jos ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja luottavat toisiinsa, se heijastuu myös laajemmin yhteiskunnan toimivuuteen. Mitä enemmän ihmiset luottavat toisiinsa ja yhteiskunnan instituutioihin, sitä vähemmän yhteiskunnassa on vastakkainasettelua ja yhteiskunnallisia ongelmia. Esimerkiksi järjestötoimintaan osallistuminen on tapa luoda verkostoja ja luottamusta ihmisten välille ja siten kasvattaa sosiaalista pääomaa. (Putnam 2000, 19–21.) Jos yhteiskunnan asenneilmapiiri on taas epäluuloinen ja syrjivä, kotoutuminen on silloin vaikeaa (Saukkonen 2016). Ihmisten välinen luottamus luo siten pohjan yhteiskunnan toiminnalle, ja sosiaalinen pääoma vaikuttaa kotoutumisen onnistumiseen.

4.2 Aktiivinen kansalaisuus ja maahanmuuttajat

Se, miten aktiivinen kansalaisuus ymmärretään muuttuu samalla, kun yhteiskuntakin muuttuu. Suuria yhteiskuntaan vaikuttavia tapahtumia ovat olleet maahanmuuton ja pakolaisuuden lisääntyminen. Tällaiset muutokset ovat aiheuttaneet jänniteitä valtaväestön ja maahanmuuttajien välille. Nykyajan yhteiskunnassa aktiivisessa kansalaisuudessa korostuu demokratian ja monikulttuurisuuden tärkeyden ymmärtäminen. (Martikainen 2022, 67; Kersh, Toiviainen, Zarifis & Pitkänen 2021, 2–3.)

Aktiivisesta kansalaisuudesta puhuttaessa tulee huomioida se, että kaikki ihmiset eivät halua tai pysty osallistumaan. Tämän takia yhteiskunta ei näe heitä aktiivisina kansalaisina ja näistä ihmisistä voidaan puhua syrjäytyneinä. Esimerkiksi juuri maahanmuuttajien voi olla haastavaa

olla aktiivisia kansalaisia. Monet syrjäytyneet ihmiset eivät koe osallisuuden tunnetta ja osallisuuden vastakohta onkin osattomuus. Se tarkoittaa, että yksilö ei pääse osalliseksi muun muassa töistä, sosiaalisista suhteista tai demokraattisesta järjestelmästä. (Oikeusministeriö 2005, 44, 48.)

Maahanmuuttajien osallisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen liittyy jotain eroja valtaväestöön verrattuna. Maahanmuuttajat voivat suhtautua osallistumiseen ja vaikuttamiseen yhteiskunnassa epäillen, koska heidän lähtömaansa kulttuuri on erilainen, ja heillä voi olla negatiivisia kokemuksia erityisesti poliittisesta osallistumisesta. Maahanmuuttajien kotoutumisen kannalta on äärimmäisen tärkeää, että he oppivat suomen kielen sekä oppivat minkälaisia kansalaisen perustietoja- ja taitoja demokraattisessa yhteiskunnassa tarvitaan. (Oikeusministeriö 2005, 69.) Tosin jos aktiiviseen kansalaisuuteen liitetään esimerkiksi vaatimus kielitaidosta, niin sellaiset ihmiset, joilla on vaikeuksia kielellisen kommunikaation kanssa, suljetaan aktiivisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Maahanmuuttaneilla ei välttämättä ole vaadittavia kielellisen kommunikaation perustaitoja, jotka mahdollistaisivat aktiivisen kansalaisuuden. Siksi tarvitaankin myös sellaisia käytäntöjä, joiden avulla perinteisten määritelmien ulkopuolelle jäävät ihmiset voivat rakentaa aktiivista kansalaisuutta. Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi on oleellista luoda sellaisia osallistumisen tapoja, jotka ovat kaikille ihmisille fyysisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti esteettömiä. (Martikainen 2022, 68,70; Kersh ym. 2021, 8–10; Ekholm 2015, 11.)

5 VAPAA SIVISTYSTYÖ

Laki vapaasta sivistystyöstä kuvailee vapaan sivistystyön roolia ja tavoitteita seuraavanlaisesti:

Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta. Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansainvälisyyden, moniarvoisuuden, kestävä kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus. (Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998, 1 §.)

Laki luo toiminnalle tietyt ehdot, mutta se antaa myös paljon vapautta opintojen tavoitteiden ja toteuttamistapojen suhteen. Vapaan sivistystyön koulutuksessa ei tähdätä tutkintoihin ja koulutus on kaikille avointa. Koulutuksen sisällöistä ja tavoitteista linjaavat oppilaitosten ylläpitäjät. Näitä ylläpitäjiä ovat kunnat, kuntayhtymät, säätiöt, yhdistykset tai osakeyhtiöt. (Saloheimo 2016a,18; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.) Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat kehittyneet ajan saatossa omiin suuntiinsa ja niillä on erilaiset työmuodot (Harju, Pätäri, Saviniemi & Teräsahde 2019, 33).

5.1 Vapaan sivistystyön oppilaitokset

Vapaan sivistystyön oppilaitoksiin kuuluvat opintokeskukset, kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot ja liikunnan koulutuskeskukset. Opintokeskukset ovat valtakunnallisesti toimivia vapaan sivistystyön oppilaitoksia. Nykyisin opintokeskuksia on 12. Ne ovat järjestöllisen koulutuksen asiantuntijoita ja ne järjestävät koulutustoimintaa itse sekä yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa. Koulutusmuotoina toimivat erilaiset kurssit ja opintokerhot. Koulutusta järjestetään jäsenjärjestöjen koulutus- ja sivistystarpeisiin. Opintokeskuksilla on omat aatteelliset taustansa ja osa keskusten taustajärjestöistä liittyy läheisesti puolueisiin ja ammattiyhdistysliikkeisiin. Osa taustajärjestöistä on puolestaan sitoutumattomia kansalaisjärjestöjä. Opintokeskusten toiminnan keskiössä on edistää elinikäistä oppimista ja aktiivista kansalaisuutta sekä vahvistaa demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa. Tärkeitä toimintaa ohjaavia arvoja ovat aatteellisuus, omaehtoisuus ja yhteiskunnallisuus. (Harju ym. 2019, 35; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.)

Kansalaisopistot ovat suurimmaksi osin kuntien ylläpitämiä oppilaitoksia. Ne vastaavat paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin. Omaehtoinen oppiminen ja kansalaisvalmiuksien edistäminen ovat koulutuksen keskiössä. Opetus järjestetään kurssimuotoisena esimerkiksi ilta-aikaan, viikonloppuisin ja verkossa. (Harju ym. 2019, 37,38; Opetus- ja kulttuuriministeriö

2023.) Kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa ja esittää toiveita kurssitarjontaan liittyen. Kansalaisopistojen tarjonta vaihtelee paikkakunnasta riippuen. (Kansalaisopistojen liitto 2023.)

Kansanopistot tarjoavat vapaatavoitteista, yleissivistävää koulutusta sekä ammatillista koulutusta. Lisäksi ne lisäävät opiskelijoiden opiskeluvalmiuksia ja tukevat opiskelijoita niin yksilöinä kuin yhteiskunnan jäseninä. Koulutus on kokopäiväistä ja tapahtuu sisäoppilaitoksissa. Kansanopistoissa on mahdollista opiskella pitkillä opintolinjoilla sekä lyhytkursseilla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023; Suomen Kansanopistoyhdistys 2023.)

Kesäyliopistojen toiminnassa korostuu avoin korkeakouluopetus. Ne pyrkivät vastaamaan alueiden osaamis- ja sivistystarpeisiin huomioiden erityisesti korkeakoulutettujen tarpeet täydennuskoulutukselle. (Harju ym. 2019, 38.) Liikunnan koulutuskeskukset puolestaan järjestävät kokopäiväistä opetusta ja ne tarjoavat liikunta-alan ammatillista perus- ja lisäkoulutusta. Lisäksi ne järjestävät vapaatavoitteista koulutusta ja tarjoavat urheilijoiden valmennustoimintaa. (Harju ym. 2019, 39; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.)

5.2 Vapaan sivistystyön periaatteet ja työmuodot

Vapaalla sivistystyöllä on erityinen rooli, kun halutaan tukea ja lisätä aktiivista ja demokraattista kansalaisuutta yhteiskunnassa. Vapaan sivistystyön vapaaehtoisuus, ei-formaalisuus ja luotto osallistujien omaan haluun oppia edesauttaa aktiivista osallistumista. (Harju 2013, 53.) Aktiiviseen kansalaisuuteen liitettyjä taitoja ei opita ainoastaan formaalissa kouluympäristössä vaan myös non-formaalin oppimisen ympäristöissä, ja vapaa sivistystyö täydentääkin koulussa ja kotona opittua kansalaisosaamista (Kersh ym. 2021, 11; Oikeusministeriö 2005, 32).

Vapaassa sivistystyössä on vahvasti läsnä sosiaalipedagoginen toimintatapa. Sosiaalipedagogiikalla on kaksi kehityslinjaa, jotka ovat sivistysteoreettinen ja hyvinvointiteoreettinen. Sivistysteoreettinen kehityslinja painottaa kansalaiskasvatusta, ja se koskettaa kaikkia yksilöitä. Hyvinvointiteoreettinen kehityslinja puolestaan keskittyy kasvatuksen kautta helpottamaan sosiaalisia ongelmia ja auttamaan sellaisia yksilöitä, joilla on erityisiä haasteita oman yhteiskuntasuhteen rakentumisessa. Molemmat näkökulmat ovat läsnä vapaassa sivistystyössä, mutta erityisesti siinä on painottunut sivistysteoreettinen näkökulma. (Hämäläinen 2020, 149,150.) Sosiaalipedagogisessa ohjauksessa jokainen yksilö nähdään uniikkina sekä kokonaisuutena, ja yksilöä tuetaan omien vahvuuksien ja potentiaalain löytämisessä (Pantsar 2020, 142).

Vapaassa sivistystyössä käytettävien työmuotojen vahvuutena on yhdenvertaisuuteen perustuva dialoginen oppimisympäristö, jossa yksilön on mahdollista kehittää omia näkemyksiään. Opinnot pohjautuvat osallisuuteen, yhteisöllisyyteen ja vapaalle sivistystyölle ominaiseen omaehtoiseen oppimiseen. Nämä ovat tärkeitä demokratiataitoja, ja osallistuminen vapaan sivistystyön tarjoamaan toimintaan voidaan nähdä demokratian oppitunteina. Sivistystyön opinnot itsessään sekä järjestöjen kanssa tapahtuva yhteistyö voivat saada aikaan yksilössä kokemuksen osallisuudesta ryhmän jäsenenä. Opinnoissa rohkaistaan itsensä ilmaisuun, erilaisuuden tunnistamiseen sekä erimielisyyksien ratkaisemiseen rauhanomaisesti. Osallisuus ja aktiivinen yhteiskuntasuhde eivät ole yksilöön sisäänrakennettuina, ja jokaisen täytyy luoda oma yhteiskuntasuhteensa. Voikin sanoa, että osallisuuteen kasvetaan ja osallistuminen opitaan vain osallistumalla. Tässä kasvatustyössä vapaalla sivistystyöllä on tärkeä rooli. (Hämäläinen 2020,151; Niemelä 2013,50.)

Ihminen voi aktivoitua vasta aikuisiällä, ja vapaan sivistystyön opetuksen kautta monet ovat saaneet sytykkeen lähteä mukaan erilaiseen yhteiskunnalliseen toimintaan. Vapaan sivistystyön toimijoilla on osaamista eri sosiaali- ja koulutustaustaisten sekä eri-ikäisten ihmisten tavoittamisesta. Näillä toimijoilla onkin erityisen tärkeä tehtävä vähän osallistuvien ihmisryhmien osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyvien tietojen ja taitojen lisäämisessä. (Oikeusministeriö 2005, 67, 68.)

5.3 Vapaa sivistystyö ja maahanmuuttajat

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestetään paljon maahanmuuttaneille tarkoitettua toimintaa. Oppilaitosten erilaiset toimintamuodot tarjoavat mahdollisuuden toteuttaa koulutuksia monipuolisesti ja oppilaitokset saavat päättää itse osallistujien tarpeiden pohjalta koulutuksen tavoitteet ja sisällöt. Maahanmuuttajille järjestettävän koulutuksen suhteen oppilaitokset kuitenkin usein nojaavat Opetushallituksen periaatteisiin aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksesta ja luku- ja kirjoitustaidon koulutussuunnitelmasta. (Saloheimo 2016b.)

Kansalaisopistoissa ja kansanopistoissa järjestettävä koulutus maahanmuuttajille keskittyy paljolti kieli- ja kulttuurikoulutukseen sekä lukutaito-opetukseen. Opintokeskukset tarjoavat yleisivistävää ja oppimisvalmiuksien edistämiseen tähtävää koulutusta. Opintokeskusten yhtenä vahvuutena voidaan pitää sitä, että opintokeskukset hyödyntävät omia verkostojaan ja pystyvät löytämään sopivia yhteistyökumppaneita jäsenjärjestöistään. Opintokeskukset tarjoavat näille

yhteistyökumppaneille koulutusta ja neuvontaa sekä osallistuvat toiminnan kustannuksiin. Lisäksi maahanmuuttajat pääsevät osallistumaan toiminnan suunnitteluun. Kesäyliopistot panostavat kielikoulutukseen ja toiminta on suunnattu korkeakoulutetuille maahanmuuttajille. Jotkin liikunnan koulutuskeskukset järjestävät terveyteen ja liikuntaan liittyvää koulutusta maahanmuuttajille. (Saloheimo 2016b; Yliselä 2020, 146.) Vapaalla sivistystyöllä onkin uusi koulutustehtävä, joka liittyy juuri maahanmuuttaneille annettavaan luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen ja ruotsin kielen opetukseen. Näissä opinnoissa on myös toiminnallisia osioita, joissa osallistutaan esimerkiksi taito- ja taideaineiden kursseille. (Manninen, Teräsahde & Pätäri 2019, 265.)

Osa maahanmuuttajista käy työvoimakoulutuksessa, kunnan kustantamassa koulutuksessa tai muussa tilauskoulutuksessa, ja osa puolestaan opiskelee oppilaitoksissa oma-aloitteisesti. Vapaan sivistystyön oppilaitoksia voikin pitää huomattavina kotoutumisen edistäjinä ja maahanmuuttajien kouluttajina. Varsinaisten kotoutumiskoulutusten lisäksi oppilaitokset tarjoavat vapaan sivistystyön koulutusta. Se voi olla varta vasten maahanmuuttajille tarkoitettua tai sitten kaikille avointa koulutusta. Tällaisessa kaikille tarkoitettussa koulutuksessa maahanmuuttajat ja valtaväestö pääsevät kohtaamaan ja heitä kohdellaan samanvertaisina oppijoina. (Saloheimo 2016a, 6–8,54.)

Vapaan sivistystyön toimijoilla on tärkeä vastuu kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden toteutumisessa yhteiskunnassa. Opintojen kautta maahanmuuttajien ja kantaväestön on helpompi tutustua toisiinsa ja samalla kotoutuminen edistyy. Lisäksi vapaan sivistystyön kotoutumisen edistämällä on merkittävä yhteiskunnallinen merkitys, ja oppilaitosten toiminta heijastuu niin ihmisten hyvinvointiin kuin työllistymiseen. (Manninen ym. 2019, 265, 266.)

Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on mahdollisuus saada Opetushallituksen myöntämää opintotseteliavustusta. Tällä avustuksella voidaan kattaa opiskelijan osuus opinnoista osittain tai kokonaan. Avustuksen avulla oppilaitokset voivat tukea sellaisia ryhmiä, joiden opiskelua halutaan erityisesti lisätä. Yksi tällainen ryhmä on maahanmuuttajat, ja avustus on edesauttanut maahanmuuttajien osallistumista eri koulutuksiin. (Opetushallitus 2023.)

Kun yksilöt eivät usko omaan vaikutusmahdollisuksiinsa, syntyy tilanne, jossa ihmiset odottavat, että muutos sanellaan ylhäältä alaspäin viranomaisten ja päättäjien toimesta. Hyvinvoivassa kansalaisyhteiskunnassa muutoksen tulisi tapahtua juuri toisinpäin eli aktiivisten kansalaisten

aloitteesta. Vapaalla sivistystyöllä on paljon annettavaa juuri tällaiselle ruohonjuuritason demokratian kehittymiselle sekä kotoutumisen edistämiselle. Maahanmuuttajille on kyllä tarjolla kotoutumiskoulutusta, mutta tarjottu koulutus ei kata kaikkea yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja, eikä huomioi maahanmuuttajien omaehtoista oppimisen tarvetta. Mikäli maahanmuuttajista ei kasva aktiivisia, omaan ympäristöönsä vaikuttavia kansalaisia, yhteiskunnalliset ongelmat voivat lisääntyä. (Ylikahri 2013,59,60.)

Maahanmuuttajat ovat erityisryhmä, joiden kanssa tehtävässä pedagogisessa työssä tarvitaan erityistä osaamista, ja ohjaus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa pohjautuu maahanmuuttajien tarpeisiin ja tavoitteisiin. Maahanmuuttajien kanssa tehtävä työ perustuu siis sosiaalipedagogiseen ajatteluun ja näin ollen maahanmuuttajien ohjaus tähtää heidän henkilökohtaisen kasvun tukemiseen, omien mahdollisuuksien ymmärtämiseen sekä opiskeluvalmiuksien lisäämiseen. Tarkoituksena on, että maahanmuuttajat pystyvät tekemään päätöksiä omaan tulevaisuuteensa ja ammatilliseen kehittymiseensä liittyen. (Hämäläinen 2020,150; Pantsar 2020,143; Pakarinen 2020, 5.)

6 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT

Tässä kappaleessa esittelen opinnäytetyössäni käyttämiäni laadullisen tutkimuksen menetelmiä, jotka olivat haastattelut ja havainnointi. Haastatteluiden runko muodostui teoreettisen viitekehityksen perusteella. Lisäksi kerron, kuinka analysoin aineistoa.

6.1 Aineistonhankintamenetelmät

Haastattelut

Ensisijainen aineiston hankintamenetelmä olivat haastattelut. Haastattelu tarjoaa keinon saada kokonaisvaltaista ja syvällistä tietoa kehittämisen kohteena olevasta aiheesta. Aineiston hankintamenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, josta voidaan puhua myös teemahaastatteluna. Teemahaastattelussa käydään läpi ennalta päätetyt aiheet, mutta siinä annetaan haastateltavalle tilaa ja aikaa omalle puheelle, eikä valmiita vastausvaihtoehtoja ole. Teemahaastattelussa annetaan painoarvoa ihmisten omille tulkinnoille ja kokemuksille. Teemojen käsittelyjärjestys voi muuttua eikä jokaisen haastateltavan kanssa keskustella samoista aiheista samalla laajuudella. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35,47,48.) Teemahaastattelu valikoitui menetelmäksi siksi, koska haastatteluilla oli selkeä, spesifi aihe. Samalla haastateltaville annettiin mahdollisuus tuoda esiin omia subjektiivisia kokemuksiaan.

Teemahaastattelu on saanut osakseen kuitenkin myös kritiikkiä. Haastatteluita tehdessä keskiöön nousee haastattelijan ammattitaito. Lisäksi haastattelun luotettavuutta voi vähentää se, jos haastateltava antaa vastaukseksi vain sellaisia vastauksia, mitkä ovat sosiaalisesti hyväksytyjä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.)

Haastattelut toteutin syys- ja lokakuun välisenä aikana vuonna 2023. Haastattelin yhdeksää henkilöä kolmesta eri maahanmuuttajajärjestöstä. Olin saanut opinnäytetyöni tilaajalta koulutustukea saaneiden järjestöjen kurssitoiminnasta vastaavien henkilöiden yhteystiedot. Lähetin sähköpostilla haastattelupyynnöt ja tutkimustiedotteet osalle kurssivastaavista ja pyysin heitä välittämään haastattelupyynnöni eteenpäin kursseille osallistuneille henkilöille. Kaikki tavoittelemani järjestöt eivät kuitenkaan vastanneet yhteydenottoihini. Minulla ei ollut suoria yhteyksiä kursseille osallistuneisiin henkilöihin eikä siten mahdollisuutta rekrytoida kaikkia haastateltavia itse. Tämä loi oman haasteensa, sillä sopivien haastateltavien löytäminen ei ollut täysin omissa käsissäni ja monet haastatteluihin liittyvät asiat tapahtuivat välikäsien kautta. Tämä

myös venytti haastatteluiden toteuttamisen ajankohtaa myöhemmäksi aiemmin suunnittelemas-tani.

Haastattelut järjestettiin kasvokkain sekä Microsoft Teamsissa. Haastattelut tehtiin suomen ja englannin kielellä. Haastatteluiden kesto vaihteli 20 minuutista puoleentoista tuntiin. Kasvokkain toteutetut haastattelut olivat yksilöhaastatteluita, mutta Teamsissa järjestetty haastattelu oli ryhmähaastattelu. Yhdeksästä haastateltavasta seitsemän oli naisia. Tämä on linjassa koko koulutustoimintaan osallistuneiden sukupuolijakauman kanssa, sillä suurin osa kurssitoimintaan osallistuneista henkilöistä on naisia. Tarkastelemillani kurseilla kahdella osallistujat oli-ivat pelkästään naisia ja yksi kurssi oli tarkoitettu ainoastaan miehille. Kurssien aiheet käsitteli-vät hyvin erilaisia asioita. Yhdellä kurssilla opeteltiin öljyvärimaalausta ja toisen kurssin ai-heena oli seksuaalioikeudet. Miehille tarkoitettulla kurssilla osallistujat opettelivat ruuanlaittoa, sillä osallistujien kulttuurissa miehillä ei ole tapana tehdä ruokaa. Suomessa tilanne on kuiten-kin toinen, ja ruuanlaiton opettelun voi nähdä yhtenä kotoutumisen keinona.

Kaikki haastateltavat olivat täysi-ikäisiä, mutta siinä kuinka pitkään haastateltavat olivat asu-neet Suomessa oli vaihtelua: vähimmän aikaa Suomessa asunut oli ollut täällä noin kaksi vuotta, ja pisimpään asunut oli ollut Suomessa jo yli 10 vuotta. Enemmistö haastateltavista oli joko töissä tai opiskeli. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan avanneet omaa elämäntilannettaan asian suhteen.

Haastatteluissa järjestöjen kurssivastaaville, ohjaajille ja kurssiosallistujille oli omat kysymyk-sensä (liite 1). Kurssivastaavat ja ohjaajat olivat järjestöjen aktiivisia jäseniä ja he pystyivät aiemman kokemuksensa perusteella opettamaan kurssilla käsiteltäviä asioita. Kahdessa järjes-tössä järjestön kurssivastaavana toiminut henkilö oli toiminut myös kurssin ohjaajana. Yhdessä järjestössä kurssivastaava ja ohjaaja olivat eri henkilöt. Järjestöjen kurssivastaavilta ja kurssien ohjaajilta kysyin kysymyksiä liittyen muun muassa kurssin käytännön järjestelyihin ja yhteis-työhön Kansalaisfoorumin kanssa. Kurssiosallistujilta puolestaan kysyin heidän kokemuksis-taan kurssille osallistumisesta, sen hyödyllisyydestä sekä ideoita kurssitoiminnan kehittä-miseksi.

Tallensin haastattelut ääni- tai videotallennemuodossa sekä litteroin materiaalin Wordin auto-maatiolitterointia käyttäen. Haastatteluaineisto anonymisoitiin eikä haastateltujen henkilölli-syyttä pysty siis tietämään. Aineiston suhteen saavutettiin saturaatiopiste eli tilanne, jossa samat

teemat nousevat esille uudestaan ja uudestaan eikä aineistosta siten saa irti enää uusia näkökulmia (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 111).

Havainnointi

Toisena aineiston hankintamenetelmänä käytin havainnointia. Havainnointi on hyvä menetelmä haastatteluiden lisänä, sillä havainnoinnin avulla voidaan saada suoraa tietoa yksilöiden sekä ryhmien toiminnasta ja vuorovaikutuksesta. Havainnoinnissa ei keskitytä ainoastaan sanalliseen ilmaisuun, vaan myös ilmeet, eleet ja liikehdintä ovat tarkastelun kohteena. (Ojasalo ym. 2015, 114,115.) Tutkijan itse tekemät havainnot ja omakohtaiset kokemukset tutkimuskohteesta ovat keskeinen keino tiedon keräämiseksi. Tutkijan rooli havainnointitilanteessa voi vaihdella sen mukaan osallistuuko tutkija itse toimintaan vai onko hän enemmän tarkkailijan roolissa. (Kallinen & Kinnunen 2023.)

Havainnoinnin kohteena oli sellaisen järjestön kurssitoiminta, jonka toimintaan osallistuneita olin myös haastattelut. Suunnitelmani oli havainnoida vain yhden ryhmän toimintaa, mutta havainnointipäivänä paikalla oli myös toinen kurssitukea saanut ryhmä, joten päädyin havainnoimaan molempia ryhmiä. En itse osallistunut kurssitoimintaan, vaan olin passiivisen havainnoitsijan roolissa. Havainnoinnin avulla pääsin tarkastelemaan ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta. Olin paikalla havainnoimassa vain kerran, ja yhden kerran perusteella ei voi saada syväluotaavaa kokonaiskuvaa tarkasteltavien ryhmien toiminnasta. Havainnointi antoi kuitenkin viitteitä siitä, ovatko ihmisten toiminta ja puheet linjassa toistensa kanssa.

6.2 Aineiston analyysimenetelmät

Aineiston analyysin aloitin haastattelumateriaalin litteroinnin tarkastelulla. Aineiston tarkastelun helpottamiseksi ja teemojen luomiseen käytin apuna koodausta. Koodauksessa käytetään erilaisia tapoja, joilla aineistoon tehdään luokitteluja ja jäsenteleviä merkintöjä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Koodauksen tapoja on erilaisia, mutta itse tein koodauksen aineistoon tekstinkäsittelyohjelman korostusväriä käyttäen. Tämän jälkeen vuorossa oli teemoittelu, joka on yksi sisällönanalyysin keino ja sen avulla aineistosta nostetaan esille usein toistuvia ja tutkimukseen olennaisesti liittyviä aihepiirejä (Juhila 2023). Kävin läpi esiin nouseita asioita ja luokittelin ne eri teemoiksi. Haastatteluista nousikin esille tiettyjä aiheita, jotka toistuivat haastateltavien vastauksissa. Näitä teemoja käyn läpi myöhemmin.

Aineistoa analysoitaessa täytyy huomioida, että haastattelut kertovat yksittäisten henkilöiden omista kokemuksista ja ajatuksista, eikä niiden perusteella voida tehdä pitkälle meneviä yleistettävyyksiä maahanmuuttajiin liittyen. Tämä ei tosin vähennä haastatteluiden merkitystä, sillä teemahaastatteluiden avulla on mahdollista saada tärkeää tietoa juuri yksilöiden henkilökohtaisista tulkinnoista ja asioille antamistaan merkityksistä. Samalla voidaan selvittää nouseeko haastatteluiden kautta esiin tiettyjä yhdistäviä aiheita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

6.3 Vakuuttavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen sekä kehittämistyön yhteydessä puhutaan tutkimuksen vakuuttavuudesta. Vakuuttavuutta voidaan pitää oleellisena luotettavuuden kriteerinä. Tutkijan täytyy osata perustella tekemänsä tutkimusta koskevat valinnat sekä tulkinnot. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös johdonmukaisuus. Tutkijan tulee avata aineistoaan sekä analyysiaan tarpeeksi huolellisesti ja avoimesti. Näin voidaan tuoda esille myös analyysiin liittyviä epävarmuustekijöitä. Lisäksi saturaatiopiste lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 123,124.)

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt huomioimaan ja noudattamaan tutkimuseettisiä suosituksia sekä hyviä tieteellisiä käytäntöjä, jotka Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry (2020) on julkaissut opinnäytetöitä koskien.

Haastattelukutsujen yhteydessä lähetin haastateltaville tutkimustiedotteen sekä tutkimuksen tietosuojaselosteen. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista, ja asia käytiin läpi haastateltavien kanssa vielä haastattelutilanteen alussa. Samalla kävin tutkimustiedotteen ja tietosuojaselosteen vielä kertaalleen läpi ja varmistin, että osallistujat olivat ymmärtäneet mikä tutkimuksen tarkoitus on. Kerroin, että haastattelut nauhoitetaan sekä sen, että kukaan muu ei pääse käsiksi haastatteluaineistoon. Lisäksi painotin sitä, ettei kenenkään haastateltavan henkilöllisyys tule ilmi opinnäytetyössä, ja kun opinnäytetyö on valmis, aineisto hävitetään. Näiden selvennysten jälkeen haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeet.

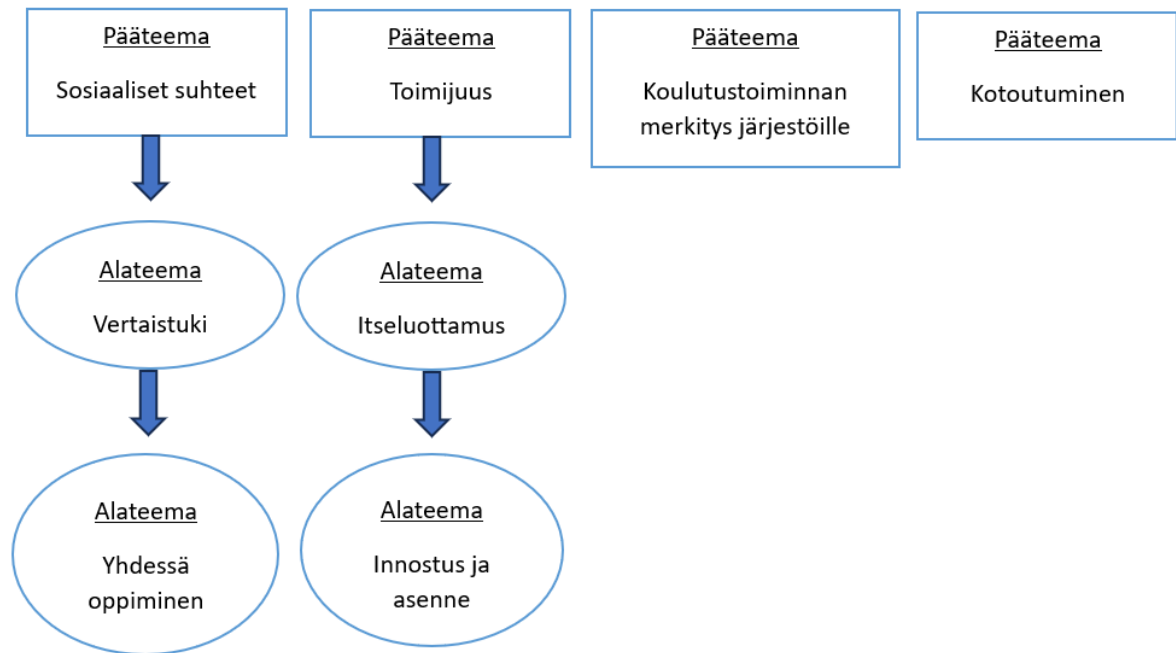
Osa haastateltavista koki, etteivät he pysty ilmaisemaan itseään tarpeeksi hyvin suomen tai englannin kielellä ja näissä tilanteissa haastateltavat pyysivät, että saisivat ottaa haastattelutilanteeseen mukaan tulkin. Tulkin roolissa toimi sellainen haastateltavan tuttu, joka oli myös itse ollut mukana kurssitoiminnassa.

Haastatteluita tehdessäni huomasin, että haastateltavien esittämä kritiikki järjestettyä toimintaa kohtaan oli hyvin vähäistä. Yhtenä selityksenä tähän voivat olla kulttuuriset erot. Käsitys oppimisesta on erilainen eri kulttuureissa ja tietyissä kulttuureissa oppimistilanteissa opiskelijan ja opettajan välillä vallitsee hierarkkinen asetelma, jossa opettaja on selkeä auktoriteetti. Siksi opiskelijan roolissa olevalle voi olla hankalaa kertoa omia ajatuksiaan, puhumattakaan siitä, että hän kritisoi opettajaa ja järjestettyä opetusta. Kritiikin puutteeseen voi siis vaikuttaa se, jos ohjattava on auktoriteettiuskoinen tai virkamiespelkoinen. Myös puutteellisella kielitaidolla voi olla vaikutusta haastateltavan käytökseen. (Nisula 2012, 21; Wilén 2012, 44,50; Pakarinen 2018, 173.) Tässä opinnäytetyössä haastateltavat maahanmuuttajat eivät olleet varsinaisia opiskelijoita, mutta edellä esitetyt teoriat voivat hyvinkin pitää paikkansa myös tekemiäni haastatteluiden suhteen.

Enemmistö haastateltavista kertoi, etteivät he ole tottuneet antamaan haastatteluita eivätkä he ole kertoneet mielipiteistään tällä tavalla aiemmin. Haastattelutilanne oli selvästi heille uusi tilanne, ja tämä on voinut vaikuttaa siihen, että vastaukset olivat niukkoja eivätkä kovin syväluotaavia. Osalla haastateltavista ei myöskään ollut aiempaa kokemusta osallistumisesta tällaiseen kurssitoimintaan eikä heillä siten ollut vertailukohtaa mihinkään. Lisäksi jo aiemmin mainittu tulkin läsnäolo on voinut vaikuttaa siihen mitä haastateltavat ovat uskaltaneet sanoa kurssitoimintaan liittyen.

7 TULOKSET

Aineiston perusteella pääteemoiksi nousivat sosiaaliset suhteet, toimijuus, koulutustoiminnan merkitys järjestöille sekä kotoutuminen. Nämä pääteemat sisälsivät myös alateemoja. Alla oleva kuvio esittää näitä aineistosta esiin nousseita teemoja.

Kuvio 1: Aineistosta esiin nousseet teemat.

7.1 Sosiaaliset suhteet

Kaikki haastateltavat nostivat esiin järjestetyn kurssitoiminnan tärkeyden heidän sosiaalisille suhteilleen. Enemmistö kurssiosallistujista koki, että kurssitoiminta oli parantanut heidän sosiaalista elämäänsä. Maahanmuuttajajärjestöissä ihmisillä onkin mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa saman etnisen yhteisön jäsenten kanssa sekä luoda luottamuksellisia suhteita, jotka puolestaan edesauttavat yhteisön koheesiota (Pyykkönen 2003,100).

Vertaistuki

Kurssitoiminta tarjosi ihmisille ystävyyttä, vertaistukea ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yli puolet haastateltavista kertoi, että he olivat kurssien aikana tutustuneet uusiin ihmisiin ja saa-

neet jopa uusia ystäviä. He myös kertoivat, että osallistujien kesken oli vallinnut hyvä yhteishenki. Myös kursseilla työskennelleet ohjaajat kertoivat kurssien positiivisesta vaikutuksesta omaan sosiaaliseen elämäänsä. Haastateltavien tarinoissa nousivat esille kokemukset yksinäisyyden tunteesta varsinkin kotoutumisprosessin alkuvaiheessa. Osalle kurssitoiminta tarjosikin mahdollisuuden tavata samassa tilanteessa olevia ihmisiä ja lievittää yksinäisyyttä. Havainnointini tukee haastateltavien kertomuksia, sillä kursseille osallistuneiden välinen vuorovaikutus oli välitöntä, ja ulkopuolisen silmin katsottuna ihmiset keskustelivat paljon ja nauroivat keskenään.

Osallistujat kertoivat, että oli hienoa olla sellaisten ihmisten kanssa, joilla oli samankaltainen tausta ja osallistujat ymmärsivät toisiaan kaikkien ollessa maahanmuuttajia. Maahanmuuttajille erilaiseen koulutus- ja ohjaustoimintaan osallistuminen voikin olla hyödyllinen tapa päästä osaksi yhteisön toimintaa sekä samalla tuoda esiin omaa etnistä taustaansa (Nisula 2012, 25). Haastatteluiden aikana kävi selväksi, että kurssien tarjoama osallisuus ja yhteisöllisyys oli osallistujille äärimmäisen tärkeää ja arvokasta.

Suomessa minulle ei tapahdu paljoa eikä ole paljon kavereita. Kurssista oli hyötyä, kun sai lisää sosiaalista vuorovaikutusta ja uusia kavereita. (Haastateltava 2.)

Kurssin aikana tutustuin muihin ihmisiin ja opin heidän elämäntilanteistaan (Haastateltava 9).

Tämmöistä vertaistukea pitäisi saada heti, kun muuttaa Suomeen (Haastateltava 6).

Kaikki kurssitoimintaan osallistuneet korostivat sitä, kuinka tärkeää heille oli saada toimintaa omalla äidinkielellään. Mahdollisuus osallistua omalla äidinkielellä madalsi osallistujien kynystä lähteä mukaan toimintaan. He myös uskaltoutuivat kertomaan enemmän omista ajatuksistaan, koska heidän ei tarvinnut jännittää sitä, osaavatko he ilmaista itseään oikein suomen kielellä. Yksi haastateltava kertoi, että hänen yhteisössään ihmiset arkailevat tulkkien käyttöä, ja hänestä oli hienoa, että kurssilla hän pääsi puhumaan ihmisten kanssa, jotka ymmärsivät häntä ilman vaaraa väärinymmärryksistä. Haastateltava kuvaili, kuinka huonosti suomea osaava henkilö päätyy helposti vain kuuntelijan rooliin uudessa kotimaassaan eikä uskalla avata suutaan. Tällaisille henkilöille toiminta saman kielen jakavien ihmisten kanssa on todella tärkeää.

Kukaan ei uskalla kysyä, jos ei osaa kieltä. Vain kuuntelee. Voi olla, että myöhemmin sitten sanoo, että ei ymmärtänyt paljoa. Varsinkin uusille maahanmuuttajille tällainen kurssitoiminta on tärkeää. (Haastateltava 3.)

Vaikka tarve omalla äidinkielellä järjestetyille toiminnalle oli ilmeistä, haastatteluissa nousi esiin ajatuksia myös siitä, että kurssitoimintaa voisi järjestää henkilöille, jotka tulevat eri kieli-ryhmistä ja kulttuuritaustoista. Haastateltavat toivoivat pääsevänsä vuorovaikutukseen ihmisten kanssa, jotka eivät ole oman yhteisön jäseniä. Onnistuneet kohtaamiset toisten ihmisten kanssa voivat luoda maahanmuuttajille kokemuksen osallisuudesta ja vaikuttaa myönteisesti maahanmuuttajien hyvinvointiin. Ihmissuhteiden luominen eri väestöryhmiin kuuluvien henkilöiden kanssa onkin kotoutumisen onnistumisen kannalta erittäin oleellista. (Hiitola ym. 2018, 6; Saukkonen 2020, 45.) Eräs kurssivastaava kommentoi asiaa näin:

Yksi järjestön jäsenen ystävä olisi halunnut myös osallistua kurssille, mutta ei ollut varmaa voiko hän osallistua, koska ei kuulu järjestön kohderyhmään. Mutta tämmöistä kurssitoimintaa voisi järjestää myös eri kielisille ja taustaisille ihmisille yhdessä. (Haastateltava 1.)

Yhdessä oppiminen

Kurssin aikana osallistujat auttoivat ja kannustivat toisiaan. Auttaminen saattoi liittyä johonkin konkreettiseen asiaan, kuten jonkin konkreettisen tekniikan oppimiseen. Toisaalta kurssitoiminnan ohessa osallistujat kertoivat toisilleen omasta elämästään ja osallistujat saattoivat auttaa toisiaan arkipäiväisten ongelmien kanssa. Ihmisten lähtötasot oppimisen suhteen olivat erilaiset, sillä jotkut osasivat ja tiesivät asioista etukäteen enemmän kuin toiset. Tämä ei kuitenkaan haitannut, koska ihmiset auttoivat toisiaan taitojen kartuttamisessa. Tietojen ja neuvojen saaminen oman etnisen yhteisön jäseniltä on hyvin tärkeää maahanmuuttaneille ja samasta taustasta tulevat toimivat tärkeinä tukiverkkoina toisilleen (Pyykkönen 2003, 101).

Kurssitoiminta koettiin hyvin vuorovaikutukselliseksi. Osallistujat keskustelivat paljon keskenään, peilasivat ajatuksiaan ja kurssien tunnelmaa kuvailtiin rennoksi. Huomasin tämän myös havainnoinnin aikana: osallistujat tekivät paljon asioita yhdessä eikä kukaan osallistujista jäänyt toiminnassa yksin. Keskusteleminen toisten kanssa auttoi osallistujia syventämään omaa oppimistaan ja saamaan asioihin uusia näkökulmia. Järjestöissä sekä vapaassa sivistystyössä oppiminen tapahtuu paljolti juuri sosiaalisen kanssakäymisen kautta, joka kehittää ihmisten sosiaalisia taitoja ja lisää yhteisöllisyyttä (Harju 2010, 55). Vuorovaikutus toisten kanssa mahdollistaa yksilölle itsensä kehittämisen ja toteuttamisen (Niemelä 2011, 175). Lisäksi aktiivisen kansalaisuuden voi katsoa perustuvan ennen kaikkea yhdessä toimimiseen sekä osallisuuteen yhteisössä (Kersh ym. 2021,11).

Myös ohjaajien rooli koettiin oleelliseksi kurssin onnistumisen kannalta, koska ohjaajat tulivat samanlaisista taustoista kuin osallistujat ja olivat siten itsekkin maahanmuuttajia. Tämä lisäsi osallistujien ja ohjaajien välistä ymmärrystä, ja osallistujille ohjaajilta saatu tuki ja kannustus oli hyvin merkityksellistä. Ohjaajista oli mukava käyttää omaa asiantuntijuutta toisten auttamiseen, mutta ohjaajat oppivat itsekkin uusia asioita kurssin aikana ja heidän ohjaustyylinsä kehittyi. Kurseille osallistuneet arvostivat sitä, että ohjaajilla oli mahdollisuus antaa heille henkilökohtaista opetusta. Ohjaajat itse sanallistivat omaa rooliaan niin, että heillä oli suuri halu auttaa osallistujia, joilla saattoi olla vastoinkäymisiä ja hankaluuksia elämän varrella. Ohjaajien tavoitteena oli lisätä osallistujien osaamista ja siinä sivussa hyvinvointia. Ohjaajat kokivat, että kurssit olivat edesauttaneet myös heidän kotoutumistaan. Yksi ohjaaja kuvaili ajatuksiaan näin:

(--) tekeminen lisää hyvinvointia ja tuo itseluottamusta. Kun ihminen ajattelee, että mä oon onnistunut tässä asiassa niin kyllä minä voisin onnistua sen jälkeen muisakin asioissa. Minulle kurssin päätavoitteena oli auttaa ihmisiä itsensä toteuttamisessa ja integroitumisessa Suomeen. (Haastateltava 1.)

7.2 Toimijuus

Kaikki kurseille osallistuneet olivat tyytyväisiä koulutustoimintaan ja kokivat sen hyödylliseksi. Kurssit tarjosivat kaikille osallistuneille mahdollisuuden oppia uusia tietoja ja taitoja. Monilla Kansalaisfoorumin tukemilla kursseilla on järjestetty taiteeseen ja kulttuuriin liittyvää toimintaa. Tällaisessa toiminnassa yksilö voi oppia uusia taitoja ja osaamista, jotka voivat edesauttaa hänen yhteiskunnallista aktiivisuuttaan. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaankin edistää muun muassa yksilöiden hyvinvointia ja lisätä heidän itseluottamustaan. Taide ja kulttuuri myös edistävät ihmisten välistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa sekä vahvistavat siten heidän sosiaalista pääomaansa. (Saukkonen 2010, 41,43; Martikainen 2022, 70.)

Innostus ja asenne

Kurseille osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltavien vastauksista paistoi aito innostus ja kiinnostus opetettavia aiheita kohtaan. Monet haastateltavista totesivat, että kursseilla he pääsivät toteuttamaan itseään tavalla, joka ei ole heille mahdollista normaalissa arjessa. Esimerkiksi monet naiset kertoivat, että kurseille osallistuminen oli heille poikkeuksellista omaa aikaa, sillä suurin osa heidän ajastaan menee perheen tarpeista huolehtimiseen. Kurssille osallistuminen tarjosi heille keinon tehdä jotain vain itseään varten ja heitä itseään aidosti kiinnostavaa.

Kurssille osallistuminen oli herättänyt kaikissa osallistujissa halun oppia lisää uusia asioita ja osallistua jonkinlaiseen kurssitoimintaan uudestaan. Haastatteluiden aikana kävi selväksi, että haastateltavien motivaatio uuden oppimiseen oli suuri ja he janoivat lisää oppimisen kokemuksia. Yksilön osallistuminen lyhyestikin järjestöjen tuottamaan koulutukseen tai kursseille tarjoaa sellaista osaamista, joka vaikuttaa positiivisesti yksilön elämään (Pehkonen 2013, 56). Kaikki osallistujat sanoivat, että heitä kiinnostaa erityisesti oppia lisää suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista sekä oppia suomen kieltä paremmin. Näin asiaa kommentoi Suomessa parisen vuotta asunut henkilö:

Mä haluan oppia kaikenlaista, haluan osallistua mahdollisimman monenlaiseen toimintaan, jotta saan tarvittavat taidot Suomessa pärjäämiseen (Haastateltava 9).

Itseluottamus

Monet haastateltavat toivat esiin oman kehityksensä kurssin aikana. Alussa oma osaaminen saattoi olla vähäistä, mutta kehityksen omissa taidoissa ja tiedoissa huomasi nopeasti. Kurssilla oli mahdollista kokeilla, epäonnistua ja kokeilla uudestaan. Oman kehityksen huomaaminen lisäsi myös motivaatiota ja luottoa omaan tekemiseen. Yksi kurssilainen kommentoi omaa oppimistaan näin:

Jokaisella kurssikerralla opin jotain uutta. Jos mä en nyt osaa tätä, niin mä opin sen seuraavalla kerralla. (Haastateltava 9.)

Osallistujien itseluottamus kehittyikin kurssien aikana ja rohkeus omiin taitoihin kasvoi. Kurssitoiminnan koettiin myös vaikuttavan osallistujien yleiseen hyvinvointiin myönteisesti. Eräs öljyvärimaalauksen kurssille osallistunut oli jatkanut maalausta kurssin loppumisen jälkeen ja kuvaili omaa kehitystään seuraavanlaisesti:

Mä ajattelin kurssin alussa, että jos en tee hyvää työtä, niin mä heitän sen roskeen. Mutta kurssin lopussa se työ olikin mun mielestä hyvä. Mä oon jatkanut yrittämistä kotona ja mä teen itse. Mua pelotti ensin kokeilla uutta. Mutta mä kokeilen ja harjoittelen. Se kurssi on vaikuttanut muhun positiivisesti. (Haastateltava 2.)

Koulutustoiminnan avulla maahanmuuttajien on mahdollista oppia monenlaisia yhteiskunnassa vaadittavia taitoja, ja koulutus voi vaikuttaa maahanmuuttajien henkilökohtaiseen identiteettiin sekä mahdollistaa maahanmuuttajille itsensä kehittämisen. Yksilön käsityksillä omista taidoista ja kyvyistä onkin yhteys siihen, mitä hän haluaa saavuttaa elämässään ja näillä käsityksillä on vaikutusta myös yksilön integroitumiseen. (Nisula 2012, 25; Ylikahri 2013, 59,60; Hartonen 2018, 37.)

7.3 Koulutustoiminnan merkitys järjestöille

Kursseille osallistuneet kertoivat, että kurseista oli ollut helppo saada tietoa ja tiedotus oli onnistunutta. Osallistujat olivat saaneet tiedon kurseista joko järjestöjen nettisivujen, sosiaalisen median kanavien tai tuttujen kautta. Järjestöillä oli eroja sen suhteen, kuinka laajasti ne kurssitoimintaa mainostivat. Jotkin mainostivat kurssia hyvin laajasti mahdollisimman monella eri tavalla, kun taas toisilla tieto kurssista saattoi kulkea vain järjestön tapahtumissa ja niin sanotun puskaradion kautta.

Kaikki kurssivastaavat kertoivat, että kurseille oli ollut helppo saada osallistujia. Tämä kertoo siitä, että maahanmuuttajajärjestöt tavoittavat oman kohderyhmänsä todella tehokkaasti. Kurssivastaavat kokivat kurssitoiminnan hyväksi mainonnaksi järjestölle ja luovan mielikuvan modernista, kehittyvästä organisaatiosta.

Suurin osa osallistujista oli tyytyväisiä kurssin käytännön järjestelyihin ja samaansa ohjaukseen kurssin aikana. Kaksi haastateltavaa nosti esiin kuitenkin sen, että kurssin käytännön järjestelyt eivät olleet parhaat mahdolliset osallistujien kannalta. Kritiikki liittyi muun muassa kurssin ajankohtaan, joka oli ilta-aikaan. Lisäksi kurssin sijainti oli hankala, koska matkustamiseen meni paljon aikaa. Toinen haastateltavista kertoi, että tämän takia osa hänen tuttavistaan oli jättänyt osallistumatta kurssille. Tosin yhdellä toisella osallistujalla oli täysin päinvastainen kokemus. Hän asui kymmenien kilometrien päässä paikasta, jossa kurssi järjestettiin, mutta hän oli valmis matkustamaan pitkän matkan, koska kurssille osallistuminen oli hänelle niin tärkeää.

Kahdessa järjestössä kolmesta kurssin käytännön järjestelyiden suunnitteluun oli kuitenkin käytetty aikaa ja pohdittu, kuinka varmistetaan se, että mahdollisimman moni halukas osallistuja pääsee paikalle kurssipäivinä. Molemmissa näistä järjestöistä ajankohdaksi valikoituivat lauantait, koska silloin monella ihmisellä ei ole koulua tai töitä. Ajankohdan valinnassa oli huomioitu tarkkaan kohderyhmien aikataulut ja tarpeet. Nämä ratkaisut saivat myös kiitosta osallistujilta. Yhden esimerkin tästä kertoi eräs kurssivastaava. Heidän kulttuurissaan on yleistä, että lapset otetaan mukaan aikuisten menoihin, mikä ei taas ole kovin yleistä Suomessa. Hän kertoi, että hän rohkaisi ihmisiä ottamaan lapsensa mukaan kursseille, koska tiesi, että muuten moni jättää osallistumatta. Hän kommentoi asiaa näin:

Jos toimintaa ei suunnitella kohderyhmän tarpeet ja elämäntilanteet huomioiden, käy niin, ettei tapahtumiin tule kuin pari ihmistä ja sitten ihmetellään miksei toiminta tavoita enemmän ihmisiä. (--) sitten kun ihmiset ei pääse osallistumaan, niin integraatiotakaan ei tapahdu. (Haastateltava 7.)

Kaikki kursseille osallistuneet myös sanoivat, että osallistuisivat uudestaan kurssitoimintaan, jos sellaista tulevaisuudessa järjestetään. Jokainen kurssille osallistunut myös sanoi, että olisi valmis suosittelemaan toimintaa muille maahanmuuttajille:

Tätä voi suositella muillekin maahanmuuttaneille kavereille ja perheenjäsenille. Ja olen 100-prosenttisen varma, että kaikki tykkää tällaisesta. (Haastateltava 9.)

Monet osallistuneista kokivat, että oman järjestön ja yhteisön esimerkki ja rohkaisu oli tärkeää sen suhteen, että kurssille uskalsi osallistua. Jos joku tuttu suositteli kurssille osallistumista, henkilöt rohkaistuivat silloin lähtemään mukaan toimintaan.

Jos henkilö uskaltaa tulla paikalle edes yhden kerran jonkun rohkaisemana, hän huomaa, että oppii nopeasti asioita. Ja kerta kerralta hän oppii enemmän asioita ja haluaa osallistua enemmän. (Haastateltava 8.)

Järjestön kurssille mä uskallan hakea, koska siellä olen turvallisessa paikassa ja mä tiedän kaikki. Uskon, että semmoiset maahanmuuttajat kuin minä niin hakee helposti sellaiseen toimintaan. Jos mua kannustetaan järjestön puolelta, niin mä menen. (Haastateltava 2.)

Kurssivastaavat kertoivat, että idea ja tarve kurssien aiheille oli noussut esille järjestön kohderyhmältä. Kurssien aiheet eivät siten olleet tuulesta temmattuja. Eräs kurssivastaava kuvaili, kuinka oleellista on, että maahanmuuttajajärjestöt saavat itse suunnitella ja toteuttaa kurssit. Tällöin kurssit vastaavat todelliseen tarpeeseen. Kun ihmiset pääsevät osallistumaan ja vaikuttamaan itse toimintaan, samalla edistetään heidän osallisuuttaan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Tärkeää on myös se, että järjestön asioita hoitaa henkilö, joka tulee itsekin kyseisestä yhteisöstä. Kurssivastaava kuvaili ajatuksiaan seuraavanlaisesti:

Maahanmuuttajaryhmät ovat erilaisia ja heillä on erilaiset toimintatavat. On hyvä, että järjestöä edustaa joku, joka todella tulee yhteisöstä ja tuntee sen tavat. Ei esimerkiksi kukaan yhteisön ulkopuolinen henkilö tai sellainen, jonka omasta integraatioprosessista on jo vuosia aikaa. Tällainen henkilö ei tiedä mitkä ovat ihmisten tarpeet ja haasteet tänä päivänä. (Haastateltava 7.)

Kaikki kurssivastaavat ja ohjaajat kokivat, että kurssit olivat saavuttaneet niille asetetut tavoitteet. Kurssin tavoitteet saattoivat liittyä johonkin hyvin konkreettiseen taitoon, kuten kokkaamiseen tai maalaamiseen, mutta kurssivastaavien kommentteista tuli ilmi, että kurssitoiminnassa oli myös läsnä ajatus osallistujien kotoutumisen edistämisestä.

Kaikki kurssivastaavina toimineet henkilöt kehuivat yhteistyötä Kansalaisfoorumin kanssa. Heidän mukaansa Kansalaisfoorumiin oli aina saanut helposti yhteyden, ja jos jotain kysymyksiä tai ongelmia oli, apua sai nopeasti. Haastateltavat kehuivat myös sitä, että neuvontaa sai englannin kielellä. Samaiset henkilöt toivat esille myös sen, kuinka tärkeää Kansalaisfoorumin tukema toiminta on järjestöille ollut. Se on ollut keino tarjota sellaista toimintaa, mitä järjestöt eivät muuten olisi tulleet järjestäneeksi. Lisäksi kurssitoiminnan koettiin tuovan oman yhteisön jäseniä yhteen ja yhdistävän sellaisia ihmisiä, jotka eivät olisi muuten välttämättä kohdanneet toisiaan. Yksi kurssivastaava (H3) kertoi, että Kansalaisfoorumin rahoittamalla kurssilla pystyttiin käsittelemään asioita, joista on hankala keskustella suomalaisten kanssa. Kurssilla ei tarvinnut häpeillä asioita tai omaa tietämättömyyttään, vaan asioista sai keskustella turvallisesti samanlaisista taustoista tulevien kanssa. Eräs toisen järjestön kurssivastaava kertoi kurssien positiivisesta vaikutuksesta yhteisöönsä näin:

Kansalaisfoorumilta saamamme tuki on vaikuttanut yhteisömme hyvinvointiin suuresti. Kun näen, että yhteisön jäsenet ovat iloisia kurssitoiminnan johdosta, minäkin olen iloinen. (Haastateltava 7.)

Kun osallistujilta kysyttiin, miten kurssitoimintaa voitaisiin kehittää tulevaisuudessa, kaikki osallistujat toivoivat kurssien kestävän pidempään. Osallistujien kommenteista nousikin usein esille toive siitä, että kurssitoimintaa varten saataisiin enemmän resursseja, jotta kurseja voitaisiin järjestää useammin ja pitkäkestoisemmin. Kurssien kestoissa oli vaihteluita. Lyhin kurssi kesti 4 viikkoa, ja pisin 7 viikkoa, ja tapaamiset olivat kerran viikossa. Eräs kurssivastaava kertoi kurssille osallistuneilta saamastaan palautteesta seuraavaa:

Osallistujat sanoivat, että kurssi oli tosi lyhyt ja oli juuri ehtinyt tottua siihen, kun kurssi sitten loppuikin. Meillä oli jäi kesken asioita. Osallistujien palaute oli, että olisi kiva, jos kurssitoimintaa olisi enemmän ja se olisi pitkäkestoisempaa. (Haastateltava 1.)

7.4 Kotoutuminen

Haastatteluiden lomassa nousi esille myös sellaisia aiheita, joita en ollut aluksi ajatellut käsitteleväni työssäni. Joskus voi käydä niin, että etukäteen mietityt teemat eivät ole samoja kuin teemat, jotka aineiston analyysin myötä nousevat merkitykselliseksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2006b). Tällainen aihe oli kotoutuminen ja sen haasteet. Monissa haastatteluissa haastateltavat kertoivat omista haasteistaan kotoutumisprosessinsa aikana. Kommentit nousivat haastateltavien omasta tarpeesta kertoa kotoutumisprosessistaan, ja koska työni aihe koskee

kotoutumista, on ymmärrettävää, että haastateltavat halusivat avata näkemyksiään aiheeseen liittyen. Sekä kurssin osallistujat että ohjaajat toivat esille sen, että varsinaisen kurssitoiminnan ohessa käsiteltiin myös kotoutumiseen liittyviä asioita. Kun ihmiset juttelivat keskenään ja jakoivat omia kokemuksiaan omasta elämästään, samalla myös kotoutumiseen liittyvät haasteet ja hyvät neuvot nousivat esille.

Lähestulkoon kaikki haastateltavat esittivät toiveen siitä, että tämänkaltaista kurssitoimintaa tulisi olla saatavilla kaikille maahanmuuttajaryhmille, ei ainoastaan heidän yhteisöilleen. Varsinkin uudet maahanmuuttajat olisi hyvä tavoittaa ja saada kotouttavaan toimintaan mukaan mahdollisimman pian. Eräs jo vuosia Suomessa asunut haastateltava toi esille huolensa siitä, kuinka uudet maahantulijat pärjäävät täällä:

Me tiedämme jo asioita, kun olemme asuneet täällä kauan, mutta sitten on uusia, jotka eivät tiedä vielä mitään. Ne ihmiset tarvitsevat tietoa ja toimintaa meitä enemmän, jotta pärjäisivät täällä. (Haastateltava 5.)

Yksi haastateltavista (H4) kommentoi, että maahanmuuttajajärjestöjen tarjoama toiminta on ollut todella oleellista oman kotoutumisen kannalta, mutta Suomeen muuttaessaan hänellä ei ollut tietoa, että tällaista toimintaa järjestetään. Haastateltavan mielestä maahanmuuttajia tulisi informoida maahanmuuttajajärjestöjen toiminnasta ja vertaistuen mahdollisuudesta heti Suomeen saapumisen yhteydessä. Useampi haastateltava myös kommentoi, että uuteen kotimaahan liit-
tyy niin paljon uutta tietoa, että on hankala tietää kaikkea. Moni toivoikin, että heille olisi kerrottu enemmän suomalaisesta yhteiskunnasta, millaisia erilaisia palveluita on olemassa ja kuinka näihin palveluihin saa yhteyden. Yhteiskunta- ja kulttuuritietouden tarjoaminen maahanmuuttaneille heti kotoutumisen alkuvaiheessa onkin tarpeellista, jotta suomalaisen yhteiskunnan hahmottaminen on helpompaa (Lahtinen & Kuusiluoma 2018, 45).

Uudessa kotimaassa on niin paljon asioita mitä pitäisi tietää ja osata. Me emme itse pysty tietämään mitä meidän tulisi tietää. Mutta me halutaan tehdä oikein ja niin kuin kuuluu. (Haastateltava 4.)

Moni haastateltavista toi esille sen, että Suomeen sopeutuminen on ollut haastavaa ja vienyt aikaa. Eräs haastateltava kuvaili tuntemuksiaan ja tarvetta ihmiskontakteille uudessa kotimaassaan näin:

Kun asuin Suomessa ekaa vuotta niin istuin aina vaan kotona. Mun mielenterveys oli huono silloin. Seuraavana vuonna mä aloitin opinnot, silloin mä näin ihmisiä ja koulussa kaikki oli maahanmuuttajia. Ja siellä oli parempi olla, koska mä haluan puhua ja mä haluan kertoa itsestäni. Ja mä haluan kuulla muiden tarinoita. Koska

ihmiset tarvitsevat vuorovaikutusta. Mutta mä ajattelen myös, että suomalaiset ei ymmärrä mua. Siksi mä ajattelen, että myös kaikki maahanmuuttajat tarvitsevat järjestelmän, jossa pääsee vuorovaikutukseen. (Haastateltava 2.)

Edellä oleva kommentti on yksi niistä monista kommenteista, joissa sivuttiin sitä, ettei haastateltavilla ole paljoa kontakteja suomalaisiin. Yksi haastateltava (H4) sanoi, että hänestä tuntuu, ettei valtaväestö edes yritä ymmärtää maahanmuuttajien haasteita uudessa kotimaassa. Toinen haastateltava (H2) kertoi, että haluaisi osallistua suomalaisten kanssa yhteisiin tapahtumiin, mutta ei uskalla osallistua. Osallisuuden tai yhteisöllisyyden tunnetta valtaväestön kanssa ei ollut siis päässyt muodostumaan. Näin haastateltava kuvasi tuntojaan:

Se on vähän vaikeaa mulle, koska mä en puhu hyvin enkä mä ymmärrä hyvin suomea. Se estää minua, ja pelottaa kielen takia osallistua. Haluaisin osallistua yhdessä suomalaisten kanssa, mutta kielen takia en ole uskaltanut. (Haastateltava 2.)

Haastateltavat ilmaisivat, että haluaisivat kyllä sosiaalisia kontakteja valtaväestön kanssa ja oppia suomalaisesta kulttuurista mahdollisimman paljon, mutta näin ei ollut tapahtunut. Maahanmuuttajat tuntuivat usein päätyvän toisten maahanmuuttajien seuraan tai sitten heillä ei ollut paljoa sosiaalisia kontakteja ylipäättään oman lähipiirin ulkopuolella.

Yksi järjestetyistä kursseista liittyi seksuaalioikeuksiin ja ympärileikkausten ennaltaehkäisyyn. Maahanmuuttajien keskuudessa misinformaatio voi olla iso ongelma, ja terveyteen liittyvällä väärällä tiedolla voi olla kauaskantoisia seurauksia. Kurssille osallistuneet toivat esille, että ympärileikkauksesta oli vaikea keskustella suomalaisten ihmisten kanssa. Aiheeseen liittyi ennakoluuloja ja tuomitsemista suomalaisten puolelta. Tämän takia haastateltavat kokivat, että esimerkiksi viranomaisilta tai terveysalan ammattilaisilta oli vaikea kysyä neuvoja, koska heitä ei ymmärretty tai heitä arvosteltiin. Kun kurssi sitten järjestettiin, osallistujien ei tarvinnut hävetä, koska muut osallistujat olivat kokeneet saman asian, ja asioista pystyi puhumaan avoimesti. Osallistujat halusivat osallistua kurssille siksi, että he halusivat tietää mikä uudessa kotimaassa on sallittua ja mikä ei. Kurssin vaikutukset kohdistuvat myös pidemmälle kuin vain itse osallistujiin, sillä saamallaan tiedolla he pystyvät auttamaan omia lapsiaan ja lapsenlapsiaan. Näin faktatieto leviää laajemminkin maahanmuuttajayhteisön sisällä.

Haastateltavat kertoivat myös kokemastaan työttömyydestä sekä rasismista. Osa koki, että kaikki maahanmuuttajat niputetaan samaan ryhmään suomalaisten silmissä. Jotkut kertoivat, että työnhaku on ollut vaikeaa siitä huolimatta, että he ovat hankkineet koulutuksen. Heistä tuntui, että valtaväestö syyllistää heitä työttömyydestä, vaikka he haluaisivat mennä töihin.

Näistä kommentteista on havaittavissa, että haastateltavat ovat tietyllä tavalla omaksuneet käsityksen siitä, että ollakseen yhteiskunnan silmissä hyväksytyjä, heidän tulee käydä töissä tai kouluttautua. Läsnä on myös ajatus siitä, että koulutus ja työ ovat tehokkain keino maahanmuuttajien onnistuneeseen kotoutumiseen (Herranen & Kivijärvi 2009, 168). Haastateltavien kommentteista kuului myös halu jollain lailla täyttää ne odotukset mitä yhteiskunta heille asettaa. Enemmistö kuitenkin koki, ettei ollut pystynyt täyttämään näitä odotuksia. Yhteiskunnan rakenteet sekä ihmisten sosiaaliset kohtaamiset aikaansaavat erilaisia valtasuhteita. Näiden valtasuhteiden takia yksilöt voivat joutua epätasa-arvoiseen yhteiskunnalliseen asemaan, ja tämä voi näyttäytyä sosiaalisten verkostojen puuttumisena tai työttömyytenä. (Hiitola ym. 2018,7.) Haastateltavien kertomuksista nousi toive saada tulevaisuudessa kursseja liittyen juuri työnhakuun, suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin oppimiseen sekä kohtaamisiin eri väestöryhmien kanssa.

8 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tässä opinnäytetyössä on käsitelty sitä, kuinka maahanmuuttajille voidaan tarjota paremmin heidän tarpeisiinsa vastaavaa koulutustoimintaa ja edistää heidän aktiivista kansalaisuuttaan. Opinnäytetyössä esiin nousseet tulokset ovat yhteneväisiä aiemman tutkimustiedon kanssa. Ensin esittelen työn johtopäätöksiä, minkä jälkeen käyn läpi kehittämissuositukseni tilaajalle.

Kansalaisfoorumin koulutustoiminnassa on vahvasti läsnä vapaan sivistystyön periaatteet, ja opinnäytetyön tulosten perusteella koulutustoiminta tarjoaa maahanmuuttaneille valmiuksia aktiiviseen kansalaisuuteen. Toiminta on tarjonnut haastateltaville osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia muiden kursseille osallistuneiden kanssa. Kursseille osallistumisen myötä osallistujien sosiaaliset verkostot lisääntyivät, itseluottamus kasvoi ja osallistujat olivat halukkaita osallistumaan koulutustoimintaan jatkossakin. Voikin todeta, että koulutustoiminnalla on ollut positiivisia vaikutuksia niin yksilöiden elämään kuin myös yhteisöjen toimintaan.

Vaikka koulutustoimintaan osallistuneet olivat kokeneet osallisuutta muiden osallistujien kanssa, osallisuuden tunnetta suomalaisen yhteiskuntaan ei ollut muodostunut kunnolla. Vuorovaikutuksen syntyminen maahanmuuttajien ja valtaväestön välille vaatii halua ja vastavuoroisuutta myös valtaväestön kuuluville (Nortio 2019, 209). Haastateltavien suurin tarve ja toive liittyi uusien kontaktien luomiseen oman yhteisön ulkopuolella oleviin ihmisiin, suomen kielen ja kulttuurin oppimiseen sekä työllistymiseen. Kielitaito ja työllistyminen nivoutuvatkin toisiinsa olennaisesti. Suomen kieli voi olla myös keino rakentaa suhteita valtaväestöön ja laajentaa omia sosiaalisia verkostoja. (Tarnanen & Pöyhönen 2011, 139,149.)

Oman yhteisön jäsenille tarkoitettulle koulutustoiminnalle on siis suuri tarve maahanmuuttajien keskuudessa ja sille on varmasti tarvetta myös tulevaisuudessa. Enemmistö tarkasteltujen kursseiden sisällöistä liittyivät jollain lailla maahanmuuttajien entisten kotimaiden kulttuureihin, mutta kursseilla oli selvästi myös läsnä ajatus sopeutumisesta uuteen kotimaahan. Tällaisessa tietylle ryhmälle järjestettävässä toiminnassa on kuitenkin se riski, että ihmiset saattavat lopulta viettää aikaa vain oman yhteisönsä jäsenten kanssa. Vaikka vertaistuki on maahanmuuttaneiden osallisuuden ja toimijuuden kannalta tärkeää, niin vertaistuki ja tietyn ryhmän jäsenyys voi luoda myös toiseuden kokemuksia. Näin voi tapahtua erityisesti silloin, kun ryhmän identiteetti rakentuu vain maahanmuuttajuuteen. (Heimo, Tapanila, Ojapelto & Heikkinen 2020, 301.) On tärkeää, että maahanmuuttaneita kannustetaan oman kulttuurin ylläpitämiseen, mutta sen rinnalla täytyy myös rohkaista heitä tapaamaan ihmisiä oman yhteisön ulkopuolelta.

Opinnäytetyössä selvisi, että maahanmuuttajat haluavat olla aktiivisia toimijoita ja osallistua yhteiskunnan toimintaan, mutta he tarvitsevat siihen tukea ja neuvontaa. Moni haastateltavista tiesi, mitä toivoo ja tavoittelee elämässään, mutta he myös kertoivat, että tietämättömyys suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista hidasti uuteen kotimaahan sopeutumista. Lisäksi haastateltavina olleille maahanmuuttajille oli vierasta kertoa omista ajatuksistaan eivätkä he kokee, että heidän näkemyksensä kiinnostavat valtaväestöä. Tämä herättää pohdintoja siitä, kuinka maahanmuuttajia ylipäättään kohdataan arjessa ja eri palveluissa.

Jotta maahanmuuttaneista voi tulla aktiivisia kansalaisia, heitä pitää rohkaista siihen. Lisäksi heille tulee tarjota sellaisia toimintoja ja palveluita, jotka edesauttavat tätä tavoitetta. Aktiivinen kansalaisuus ei onnistu ilman tarvittavia tietoja ja taitoja. Kotoutumisen edistämiseen tähtäävässä toiminnassa tulee huomioida osallistujien taustat sekä osaamistaso, ja toteuttaa toimintaa niin, että se on osallistujille ymmärrettävää. On oleellista, että yhteiskunnassa kehitetään palveluita ja toimintoja siten, että myös maahanmuuttaneiden toiveet ja tarpeet on huomioitu. Jotta maahanmuuttajille tarkoitettu toiminta vastaa aitoon tarpeeseen, on tärkeää huomioida maahanmuuttajien omat kokemukset ja näkemykset heille suunnatuissa palveluissa.

Seuraavaksi esittelen opinnäytetyöni kehittämisehdotukset. Ne liittyvät maahanmuuttaneille suunnattujen koulutusten sisältöihin sekä tilaajan eri järjestöjen kanssa tehtävään yhteistyöhön kurssien suunnitteluun liittyen. Lisäksi esitän kehittämisehdotuksia liittyen tilaajan viestintään.

Yhteistoimintaa valtaväestön kanssa

Kun haastateltavilta kysyttiin, millaista kurssitoimintaa he jatkossa toivovat järjestettävän, yllättävää oli se, että mitkään kehitysideoista eivät liittyneet omaan yhteisöön tai sen kulttuuriin. Toiveet liittyivät siihen, miten uuteen kotimaahan voisi sopeutua paremmin ja kuinka omaa kotoutumista voisi edistää. Haastateltavat toivat esiin tarpeen kohdata ihmisiä oman yhteisön ulkopuolelta. Kontakteja valtaväestöön ei monella ollut, ja tähän he toivoivat muutosta. Haastateltavien toiveena oli, että he pääsisivät tapaamaan valtaväestöön kuuluvia ja muita maahanmuuttajia jonkinlaisen yhteistoiminnan parissa. Tulevaisuuden koulutustoiminnalta toivottiin juuri vuorovaikutuksellisuutta ja mahdollisuutta päästä tapaamaan uusia ihmisiä. Maahanmuuttajille olisikin erityisen tärkeää saada sosiaalisia kontakteja eri taustoista tuleviin ihmisiin jo kotoutumisen alkuvaiheessa.

Aineistosta nousi esille omalla äidinkielellä tarjottavan toiminnan tärkeys haastateltaville. Tässä opinnäytetyössä tarkastelussa olleet järjestöt olivat käyttäneet vertaisohjaajia koulutus-toiminnassa ja tämä oli ollut erittäin toimiva ratkaisu. Vertaisohjaajien läsnäolo kursseilla onkin käytäntö, josta kannattaa pitää kiinni. Tarve vertaistuelle ja omalla äidinkielellä tapahtuvalle toiminnalle sekä tarve oman yhteisön ulkopuoliseen toimintaan voivatkin olla olemassa samaan aikaan eivätkä sulje toisiaan pois.

Ensimmäinen kehittämissuositus liittyy sellaisen kurssitoiminnan järjestämiseen, jossa maahanmuuttajien ja valtaväestöön kuuluvien olisi mahdollista kohdata toisiaan jonkin vuorovaikutuksellisen toiminnan merkeissä. Haastateltavat kertoivat, että suomen kielellä järjestettäviin tapahtumiin on suuri kynnyksellinen este osallistua puutteellisen kielitaidon takia. Kielitaito ei saisi kuitenkaan olla este kenenkään osallistumiselle, ja on tärkeää pohtia miten mahdollistetaan se, että ihmiset uskaltavat osallistua toimintaan. Maahanmuuttaneiden voisi olla helpompi osallistua sellaiseen toimintaan, jossa kurssitoimintaa järjestettäisiin kahdella tai kolmella kielellä. Kursseilla puhuttaisiin suomea, kohderyhmän äidinkieltä ja englantia. Paikalla olisi ainakin yksi ohjaaja maahanmuuttaneiden omasta yhteisöstä, joka toimisi tulkkina ja tukena uudessa ympäristössä. Samalla maahanmuuttaneilla olisi mahdollisuus harjoitella suomen kieltä. Yhteisessä kurssitoiminnassa myös valtaväestöön kuuluvat voisivat oppia uusia asioita maahanmuuttajilta. Tällainen yhteistoiminta maahanmuuttaneiden ja valtaväestön välillä voi liittyä esimerkiksi liikkumiseen tai käsillä tekemiseen. Näin osallistujilla on jokin tietty aihe, johon keskittyä, mutta halutessaan heillä on mahdollisuus päästä vuorovaikutukseen myös toisten osallistujien kanssa. Osallistujien välistä vuorovaikutusta voidaan lisätä erilaisten ryhmäytämisharjoitusten avulla.

Tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja tukea työnhakuun

Haastateltavilla oli suuri tarve oppia suomen kieltä ja saada tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Huolestuttavaa oli se, että osa haastateltavista oli asunut Suomessa monia vuosia ja silti heillä oli tunne, etteivät he tienneet tarpeeksi yhteiskunnan toiminnasta eivätkä sen palveluista eikä heillä ollut syntynyt kunnon kontakteja valtaväestöön. Haastateltavien kommenttien perusteella herää kysymys, miten hyvin kotouttamistyö suomalaisen yhteiskunnan puolelta on onnistunut, kun maahanmuuttajien tarve Suomeen liittyvälle tiedolle on niin suuri. Haastateltavat pyysivätkin, että tulevaisuudessa heillä olisi mahdollisuus osallistua kursseille, jotka lisäisivät heidän tietämystään suomalaisesta yhteiskunnasta, sen palveluista sekä edistäisivät heidän sopeutumistaan Suomeen. Lisäksi osa haastateltavista toivoi apua siihen, kuinka he voisivat

parantaa omaa asemaansa työmarkkinoilla. Monelle maahanmuuttajalle voisikin olla apua kursista, jossa he pääsisivät kehittämään omia työnhakutaitojaan ja saisivat työnhakuun tukea sekä kannustusta.

Varsinkin uusien maahanmuuttajien kanssa olisi hyvä käsitellä suomalaista yhteiskuntaa mahdollisimman laajasti. Kursseilla olisi tarpeellista käsitellä muun muassa suomalaista tapakulttuuria, sosiaali- ja terveyspalveluita, koulutusjärjestelmää, työelämää, ihmisoikeuksia ja rasismia. Kursseilla kannattaa kiinnittää huomiota myös siihen, että asioista kerrotaan niin, että se on osallistujille ymmärrettävää. Visuaalisten opetusmateriaalien avulla tiedon omaksuminen voi olla helpompaa, ja esimerkiksi videot voivat olla tehokas keino tiedon välittämiseen. Työnhakutaitojen kehittämiskurssilla voi olla ohjaajana tai luennoimassa sellainen maahanmuuttaja, jolla on omakohtaista kokemusta työnhaun haasteista, mutta on lopulta onnistunut työllistymään.

Lisää tukea toiminnan suunnitteluun ja viestinnän kehittämistä

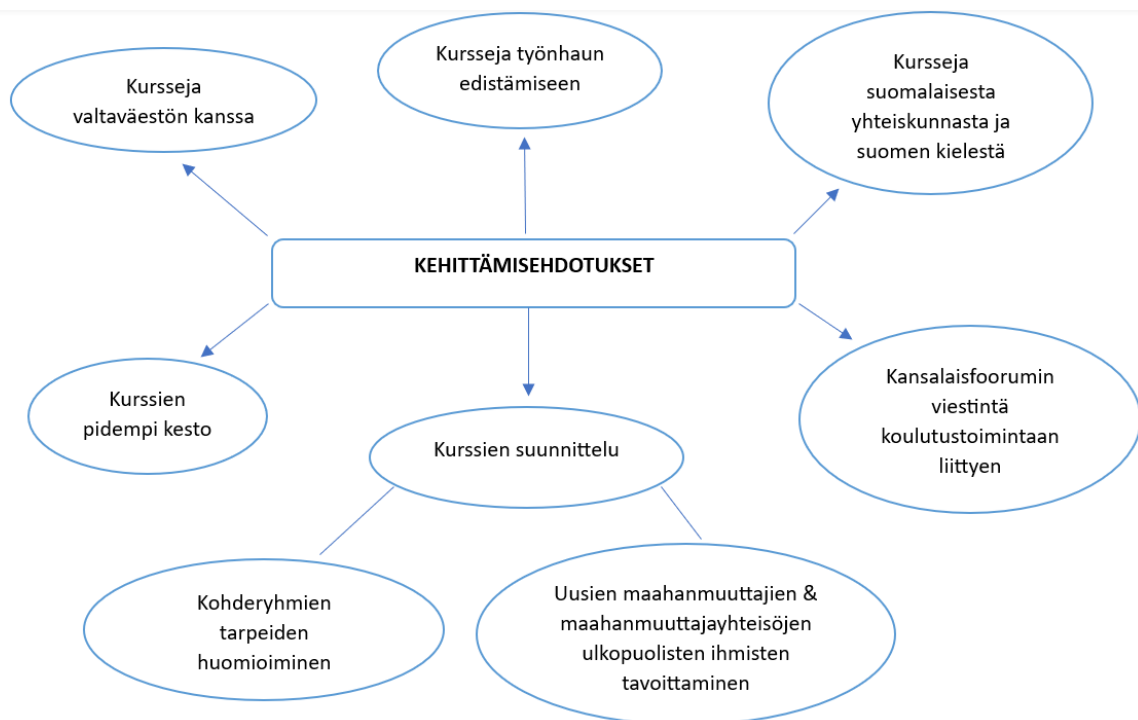
Haastateltavat toivoivat suuresti, että kurssit kestäisivät pidempään ja niitä järjestettäisiin useammin. Näin osallistujilla olisi mahdollisuus syventää omaa osaamistaan, sillä nyt osa haastateltavista koki, että oma oppimisprosessi oli jäänyt kesken.

Järjestöjen on hyvä kiinnittää huomiota kurssien huolelliseen suunnitteluun, jotta kohderyhmät tavoitetaan ja kaikilla kiinnostuneilla on mahdollisuus osallistua kurssitoimintaan. Vaikka järjestöt tavoittavat kohderyhmänsä todella hyvin, haastatteluissa nousi esiin myös sellaisia esimerkkejä, joissa kohderyhmää ei ollut tavoitettu tai kaikki halukkaat eivät voineet osallistua, koska toimintaa ei ollut suunniteltu kohderyhmän tilanne ja tarpeet huomioiden. Käytännössä toimintaa voidaan kehittää kiinnittämällä huomiota esimerkiksi kurssien aikatauluihin ja fyysisiin tiloihin niin, että ihmisten on suhteellisen helppo saapua paikalle. Lisäksi lastenhoidon tarjoaminen tai lasten mukaan ottaminen tapahtumiin voi olla sellainen teko, jolla saadaan enemmän osallistujia mukaan toimintaan.

Haastateltavat nostivat esille myös sen, että uusien maahanmuuttajien tavoittamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Näin he pääsisivät oppimaan ja verkostoitumaan mahdollisimman pian saapumisensa jälkeen, mikä taas edesauttaisi kotoutumista. Tämän seikan huomioimista voisi korostaa järjestöille, koska juuri ne mainostavat ja rekrytoivat osallistujia kursseille. Lisäksi jos järjestöt haluavat järjestää yhteistoimintaa maahanmuuttajille ja valtaväestölle, ne to-

dennäköisesti tarvitsevat apua omien yhteisöjen ulkopuolisten ihmisten tavoittamisessa. Kansalaisfoorumi voikin auttaa järjestöjä niiden viestinnän kehittämässä ja eri kohderyhmien tavoittamisessa.

Kansalaisfoorumin omaan viestintään liittyy myös kehitettävää. Tilaajan viestinnässä voitaisiin nostaa enemmän ja selkeämmin esille kotoutumiseen liittyviä teemoja. Esimerkiksi koulutuksesta kertovalla nettisivulla puhutaan aktiivisen kansalaisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta, mutta kotoutuminen-sanaa ei mainita lainkaan. Erityisesti maahanmuuttajan näkökulmasta tämä voi kuulostaa epäselvältä ja herättää kysymyksiä siitä, mitä edellä mainitut käsitteet ylipäättään tarkoittavat. Lukijalle voi olla epäselvää voiko tukea hakea sellaiseen toimintaan, joka tähtää selkeästi kotoutumisen edistämiseen. Koska aineiston perusteella maahanmuuttaneet toivovat erityisesti kotoutumisen edistämiseen liittyvää toimintaa, tämän voisi huomioida myös viestinnällisesti. Kansalaisfoorumin nettisivuilla ja sosiaalisen median kanavilla voitaisiin tuoda esille enemmän esimerkkejä jo järjestetystä koulutustoiminnasta ja näin lisätä toiminnan näkyvyyttä. Lisäksi järjestöjä voi rohkaista hakemaan koulutustukea kursseille, jotka liittyvät vahvasti kotoutumiseen, kuten suomen kielen opiskeluun tai suomalaisen yhteiskunnan tapojen ja kulttuurin tietämykseen. Täytyy tosin muistaa, että järjestöt ja maahanmuuttajayhteisöt tietävät itse parhaiten millainen kurssisisältö niiden jäseniä kiinnostaa.

Kuvio 2: Opinnäytetyön kehittämisehdotukset.

9 POHDINTA

Opinnäytetyö tarjoaa tilaajan tarpeisiin uutta ja merkityksellistä tietoa maahanmuuttajien toiveista ja tarpeista koulutustoimintaan liittyen. Tämä työ tarjoaa suosituksia siihen, kuinka maahanmuuttajien aktiivista kansalaisuutta voidaan vahvistaa koulutustoiminnan avulla sekä näkökulmia siihen, miten maahanmuuttajien kotoutumisprosessia voitaisiin kehittää heidän tarpeistaan käsin. Työssä tarkastellaan yksittäisen vapaan sivistystyön toimijan maahanmuuttaneille suunnattua koulutustoimintaa, mutta hyväksi havaituista käytännöistä ja suosituksista voi olla hyötyä myös muille maahanmuuttajien kanssa työskenteleville toimijoille.

Maahanmuuttaneet arvostavat sitä, että maahanmuuttajajärjestöt saavat itse suunnitella ja toteuttaa koulutustukea saavat kurssit. Tilaajan toiminnassa tarve kursseille lähtee maahanmuuttajista itsestään, mikä tukee heidän osallisuuttaan ja toimijuuttaan. Koulutustoiminta tarjoaa tilaisuuden ja paikan toimijuuteen sellaiselle kohderyhmälle, joka usein on nähty vain toiminnan kohteena. Keskustelua kotoutumisesta leimaa usein ajatus siitä, että kotoutumisen on aina oltava tehokasta ja tavoitteellista. Kansalaisfoorumien koulutustoiminta on mielestäni onnistunut esimerkki siitä, kuinka myös rennolla, kohderyhmästä itsestään kumpuavalla toiminnalla voidaan saada positiivisia ja hyvinvointia edistäviä tuloksia aikaan.

Opinnäytetyöni on vastannut sille asetettuihin tavoitteisiin. Haastattelut tarjosivat selkeän kuvan koulutustoiminnan merkityksestä ja tarpeesta kohderyhmälle. Lisäksi esiin nousi realistisia, toteuttamiskelpoisia kehittämissuhteita sen suhteen, miten maahanmuuttaneiden aktiivista kansalaisuutta voidaan tulevaisuuden koulutustoiminnassa edistää. Haastateltavien määrä oli opinnäytetyötä ajatellen riittävä, mutta siinä mielessä rajallinen, että esiin tulleita asioita voisi yleistää laajempaan maahanmuuttajien joukkoon. Aineistossa kuitenkin toistuivat samat teemat. Samantyyllisiä, maahanmuuttajien tarpeita kartoittavia tutkimuksia tai selvityksiä olisi hyvä tehdä kaikissa organisaatioissa, joissa työskennellään kotoutumisen edistämisen parissa. Tosin tässä tutkimuksessa koulutustoimintaan osallistuneet olivat poikkeuksellisen tyytyväisiä järjestettyyn toimintaan, mikä herätti kysymyksiä. Jos haastateltavat eivät ole uskaltaneet kertoa rehellistä mielipidettään, tuloksiin on hyvä suhtautua pienellä varauksella.

Mielenkiintoinen erityispiirre tilaajan koulutustoiminnassa liittyy naisten suureen osallistujamäärään. Maahanmuuttajanaisten vähäisestä yhteiskunnallisesta osallistumisesta on oltu erityisen huolissaan ja heidän osallistumisensa tukeminen on nähty tärkeäksi (Sosiaali- ja terveys-

ministeriö 2016, 63,64). Tämä asia vaatisikin jatkotutkimusta: miten tämä yleensä epäaktiivinen ihmisryhmä on saatu tilaajan koulutustoimintaan mukaan niin suurissa määrin? Työn tulokset ovat antaneet vahvistusta siitä, että tilaajan toiminnassa tehdään jotain oikein. Erilaisten kohderyhmien tavoittamisessa on onnistuttu, ja maahanmuuttajajärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö on ollut menestyksellistä. Näitä hyväksi havaittuja käytäntöjä kannattaa jalkauttaa muidenkin kotoutumistyön toimijoiden pariin.

Toivon, että opinnäytetyöni kehittämis ehdotusten avulla voidaan edesauttaa maahanmuuttajien aktiivisen kansalaisuuden vahvistamista sekä lisätä ymmärrystä maahanmuuttajien omien näkemysten tärkeydestä heille suunnattujen palveluiden suunnittelussa niin tilaajan toiminnassa kuin laajemminkin yhteiskunnassa. Tilaaja voi työn tulosten ja kehittämis ehdotusten perusteella kehittää omaa koulutustoimintaa vastaamaan kohderyhmän tarpeisiin entistä paremmin. Kehittämis ehdotusten avulla tilaajan toimintaan voidaan luoda uudenlaisia kurssimuotoja, joissa eri väestöryhmät pääsevät kohtaamaan toisiaan. Tilaajan mielestä tämä oli tärkeä löydös ja idea, joka kannattaa ottaa huomioon tulevaisuuden koulutustoiminnan suunnittelussa. Lisäksi kehittämällä ja selkeyttämällä tilaajan viestintää on mahdollista saada koulutustoiminnalle enemmän näkyvyyttä sekä tavoittaa enemmän potentiaalisia kohderyhmiä. Tilaaja oli samaa mieltä ehdotuksista sen viestintään liittyen ja onkin todennäköistä, että ehdotukset näkyvät myös käytännössä, kun viestintää tehdään eri kanavissa tulevaisuudessa. Kurssien keston pidentäminen nousi myös yhdeksi työn kehittämis ehdotukseksi, ja samankaltaista palautetta tilaaja oli saanut jo aiemmin. Seuraavien koulutustukihakujen yhteydessä järjestöjen onkin mahdollista hakea koulutustukea myös pidemmille koulutuksille. Työn kehittämis ehdotukset vietään myös yhteistyötaho Monihelin tietoon. Kehittämis ehdotuksien avulla koulutustukea hakevat järjestöt voivat huomioda erilaisten ihmisten tarpeet ja tilanteet entistä paremmin kurseja suunnitellessaan ja näin myös tavoittaa enemmän osallistujia kursseille.

Aineistosta ilmi tulleet näkemykset ja aiempi tutkimustieto kotoutumiseen liittyen tarjoavat selkeitä keinoja kotoutumisen edistämiseksi. Tiedossa siis on, mitä kotoutumisen edistämiseksi tulisi tehdä ja mitä maahanmuuttaneet kotoutumistoimilta toivovat, mutta silti kotoutumisen kentällä riittää haasteita. Maahanmuuttaneiden osallisuus ja toimijuus jäävät toteutumatta edelleen monissa paikoissa. On syytä pohtia, mistä tämä johtuu. Eikö kotoutumiseen haluta panostaa tarpeeksi resursseja? Jos tulijat jätetään liikaa oman onnensa nojaan eikä heidän yksilöllisiä tarpeitaan kuunnella, niin ei voida olettaa, että kotoutumisprosessikaan etenee nopeasti ja ilman ongelmia. Yhteisöpedagogeilta löytyy osaamista juuri osallisuuden edistämisestä, ihmisten

kohtaamisesta sekä kulttuurisensitiivisyydestä, ja nämä ovat tärkeitä taitoja maahanmuuttajien kanssa työskennellessä. Maahanmuuttajien näkökulmat ja tarpeet olisikin hyvä ottaa huomioon kaikessa kotoutumiseen liittyvässä toiminnassa, oli kyse sitten kunnan tarjoamista palveluista tai kolmannesta sektorista.

Nähtäväksi jää, kuinka vapaan sivistystyön rahoitukseen suunnitellut leikkaukset tulevat vaikuttamaan koulutustoimintaan tulevaisuudessa (Valtioneuvosto 2023). Vapaa sivistystyö tarjoaa laajasti erilaista koulutustoimintaa, ja rahoituksen vähentäminen voi vaikuttaa negatiivisesti myös maahanmuuttajille tarjottavaan opetukseen. Kotoutumisen edistämisen parissa työskentelevät toimijat taistelevat jo nyt niukoista resursseista muiden toimialojen kanssa. Kotoutuminen ja aktiivinen kansalaisuus eivät kuitenkaan onnistu ilman riittäviä resursseja. Lisäksi se, miten ihmiset suhtautuvat maahanmuuttajiin luo edellytykset heidän kotoutumiselleen, ja se heijastuu laajemmin siihen millaisia vaikutuksia maahanmuutolla on yhteiskuntaamme. Kotoutuminen vaikuttaa meihin kaikkiin, ei ainoastaan maahanmuuttajiin. Siksi ei ole yhdentekevää, miten yhteiskunta suhtautuu ja kohtelee uusia tulijoita.

LÄHTEET

- Ahokas, Laura & Weide, Marjukka & Wilhelmsson, Niklas 2011. Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa ja puolueissa. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 15.10.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-076-3>
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 15.10.2023. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>
- Anttiroiko, Ari-Veikko 2003. Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Pia Bäcklund (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 11–31.
- Demography-ohjelma 2023. Väestörakenteen muutos haastaa yhteiskunnan kestävyden. Viitattu 5.5.2023. https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2023/01/etk_demography_vaalitietopaketti_digi_sivuittain.pdf
- Ekholm, Elina 2015. Työtä yhteisön ja yhteiskunnan hyväksi. Maahanmuuttajajärjestöt palveluiden tuottajina. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 53/2015. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 10.7.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75044/TEMjul_53_2015_web_16092015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Harju, Aaro 2010. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. 2.painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Harju, Aaro 2013. Demokratiatalkoita tarvitaan. Aikuiskasvatus, 33(1), 52–54. Viitattu 5.7.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.94019>
- Harju, Aaro & Pätäri, Jenni & Saviniemi, Suvi & Teräsahde, Sini 2019. Vapaan sivistystyön oppilaitosmuodot ja ohjaus. Teoksessa Jenni Pätäri & Sini Teräsahde & Aaro Harju & Jyri Manninen & Anja Heikkinen (toim.) Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna: vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä. Helsinki: Vapaa Sivistystyö ry, 31–83.
- Hartonen, Ville 2018. Esikotouttavan opetuksen tukeminen Savonlinnan vastaanottokeskuksessa yhteistyössä Savonlinnan opettajankoulutuksen kanssa. Teoksessa Liisa Karlsson & Anna-Leena Lastikka & Janina Vartiainen (toim.) Koto – kohtaamisia taidolla ja taiteella: Kielten ja kulttuurien yhteisöllistä oppimista ja kotoutumista. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 34–46. Viitattu 2.6.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2890-0>
- Heimo, Satu & Tapanila, Katriina & Ojapelto, Anna & Heikkinen, Anja 2020. ”Voimaannuttava vapaaehtoinen vertaisohjaus” aikuiskasvatuspolitiikkaa muovaamassa: Esimerkki maahanmuuttajien työllistämishankkeesta. Aikuiskasvatus, 40(4), 290–304. Viitattu 15.11.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.100532>
- Herranen, Jatta & Kivijärvi, Antti 2009. Monikulttuurinen yhteisöllisyys: yhteyden ehdot ja tilat. Teoksessa Karin Filander & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48.vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 159–186.

- Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen Kati 2018. Johdanto. Teoksessa Johanna Hiitola & Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 6–29.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hämäläinen, Juha 2020. Sosiaalipedagoginen toimintatapa ja vapaa sivistystyö. Sosiaalipedagogiikka, 21, 149–152. Viitattu 20.5.2023. <https://doi.org/10.30675/sa.101290>
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 1.7.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Juhila, Kirsi 2023. Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 2.10.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina 2023. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.11.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/teoreettiset-metodologiset-viitekehykset/etnografia/>
- Kansalaisfoorumi 2023a. Keitä olemme. Viitattu 1.6.2023. <https://kansalaisfoorumi.fi/keita-olemme/>
- Kansalaisfoorumi 2023b. Tuki maahanmuuttaneiden koulutukseen. Viitattu 1.7.2023. <https://kansalaisfoorumi.fi/tuki/tukea-maahanmuuttaneiden-koulutuksen-jarjestamiseen/>
- Kansalaisopistojen liitto 2023. Kansalaisopistot pähkinänkuoressa. Viitattu 25.9.2023. <https://kansalaisopistot.fi/kansalaisopistot-pahkinankuoressa/>
- Kansalaisuuslaki 359/2003.
- Kersh, Natasha & Toiviainen, Hanna & Zarifis, George K. & Pitkänen, Pirkko 2021. Active citizenship, lifelong learning and inclusion: Introduction to concepts and contexts. Viitattu 15.7.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202107296406>
- Kiilakoski, Tomi 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 77, 8–20.
- Korkiasaari, Jouni 2017. Maahanmuutto ja ulkomaalaiset Suomessa. Siirtolaisuusinstituutti. Viitattu 1.11.2023. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/184682/Maahanmuuton-historia-Suomessa_Jouni-Korkiasaari-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lahtinen, Katri & Kuusiholma, Taneli 2018. Omalla kielellä alkuun: omakielisten orientaatiojaksoiden pilotointi Uudenmaan TE-toimiston uusille kotoutujasiakkaille. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 29.10.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-702-7>
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998.

Maahanmuuttovirasto 2023. Maahanmuutto Suomeen jatkuu korkealla tasolla – opiskelu Suomessa kiinnosta yhä useampaa. Viitattu 2.10.2023. <https://migri.fi/-/maahanmuutto-suomeen-jatkuu-korkealla-tasolla-opiskelu-suomessa-kiinnostaa-yha-useampaa>

Manninen, Jyri 2010. Sopeuttavaa sivistystyötä? Aikuiskasvatus 30(3), 164–174. Viitattu 5.7.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.93879>

Manninen, Jyri & Teräsahde, Sini & Pätäri, Jenni 2019. Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa Jenni Pätäri & Sini Teräsahde & Aaro Harju & Jyri Manninen & Anja Heikkinen (toim.) Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna: vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä. Helsinki: Vapaa Sivistystyö ry, 237–273.

Martikainen, Tuomas 2020. Suomi osana globaaleja muuttovirtoja. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pirkko Pitkänen (toim.) Muuttoliikkeiden vuosisata. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 9–19.

Martikainen, Jari 2022. Osallistuva taidelähtöinen tutkimus aktiivisen kansalaisuuden rakentajana ja vahvistajana. Aikuiskasvatus 42(1), 67–73. Viitattu 1.7.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.115554>

Moniheli 2023. Avustukset. Viitattu 15.10.2023. <https://moniheli.fi/avustukset/>

Niemelä, Seppo 2011. Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Snellman-instituutti. Snellman-instituutin A-Sarja 25/2011.

Niemelä, Seppo 2013. Sivistyspedagogiikka kansalaiskasvatuksessa. Aikuiskasvatus, 33(1), 49–51. Viitattu 1.7.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.94018>

Nisula, Leila 2012. Pedagogisia haasteita erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien opiskelijoiden koulutuksessa. Teoksessa Riitta Metsänen & Leena Nikander (toim.) Realistista aikuispedagogiikkaa monikulttuurisessa toimintaympäristössä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, 11–28.

Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Kuopio: Snellman-instituutin A-Sarja 24.

Nortio, Emma 2019. Kotoutumiskeskustelu sosiaalisessa mediassa akkulturaatiotutkimuksen valossa. Teoksessa Villiina Kazi & Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 209–220. Viitattu 15.11.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf

Oikeusministeriö 2005. Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisu 14/2005. Helsinki: Oikeusministeriö.

Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–4.painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Opetushallitus 2023. Vapaan sivistystyön opintoseteliavustukset 2023. Viitattu 20.9.2023. <https://www.oph.fi/fi/funding/vapaan-sivistystyön-opintoseteliavustukset-2023>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. Vapaa sivistystyö. Viitattu 20.5.2023. [https://mi-
nedu.fi/vapaa-sivistystyö](https://mi-
nedu.fi/vapaa-sivistystyö)
- Paasivaara, Leena & Nikkilä, Juhani 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia. Helsinki: Kirjapaja.
- Pakarinen, Eine 2018. Maahanmuuttajien ohjaus työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa – kohti interkulttuurista ohjausta. Itä-Suomen yliopisto. Väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 166. Viitattu 20.9.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2717-0>
- Pakarinen, Eine 2020. Selvitys vapaan sivistystyön oppilaitoksissa annetusta ohjauksesta maahanmuuttajille. Sosiaalipedagoginen ohjaus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Kohti osallisuutta ja merkityksellistä elämää -yhteishanke. Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolföreningen ry. Viitattu 20.5.2023. https://www.kansanopistot.fi/wp-content/uploads/2020/04/SKY_Selvitys_Sosiaalipedagoginen_ohjaus_090420_web.pdf
- Pantsar, Tytti 2020. Ohjauksen käytännön ja teorian yhdistäminen innostaa vapaan sivistystyön toimijoita. Sosiaalipedagogiikka, 21, 141–144. Viitattu 20.5.2023. <https://doi.org/10.30675/sa.101288>
- Pehkonen, Anitta 2013. Edistääkö vapaa sivistystyö aktiivista kansalaisuutta? Aikuiskasvatus, 33(1), 55–58. Viitattu 2.7.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.94021>
- Putnam, Robert D. 2000. Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon and Schuster.
- Pyykkönen, Miikka 2003. Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta. Teoksessa Sakari Hänninen & Anita Kangas & Martti Siisiäinen (toim.) Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 89–120.
- Ramadan, Farid 2021. Opas maahanmuuttotyön tueksi. Helsinki: Kuntoutussäätiö. Viitattu 15.5.2023. https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2021/01/Maahanmuuttotyön_opas_web.pdf
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. KvaliMOTV – Menetelmäopetus-tietovaranto 7.2.2 Koodaus. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.10.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. KvaliMOTV – Menetelmäopetus-tietovaranto 6.3.2 Teemahaastattelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.10.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Saloheimo, Leena 2016a. Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajakoulutus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Raportit ja selvitykset 2016:4. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 20.5.2023. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/maahanmuuttajat_ja_maahanmuuttajakoulutus_vapaan_sivistystyön_oppilaitoksissa.pdf
- Saloheimo, Leena 2016b. Kieltä, kotoutumista, kansalaiskasvatusta – vapaa sivistystyö maahanmuuttajien kouluttajana Suomessa. Blogikirjoitus 26.4.2016. Viitattu 20.9.2023.

<https://epale.ec.europa.eu/fi/blog/kielta-kotoutumista-kansalaiskasvatusta-vapaa-sivistystyo-maahanmuuttajien-kouluttajana>

- Saukkonen, Pasi 2010. Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhdistys Cupore.
- Saukkonen, Pasi 2016. Mitä on kotoutuminen? Helsingin kaupunki Kvartti 4/2016. Viitattu 1.10.2023. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>
- Saukkonen, Pasi 2020. Suomi omaksi kodiksi. Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:53. Viitattu 10.11.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75403/RAP%202016_53.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sotkasiira, Tiina 2018. Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen koto- palveluista. Teoksessa Johanna Hiitola & Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 30–52.
- Suomen Kansanopistoyhdistys 2023. Mikä on kansanopisto? Viitattu 25.9.2023. <https://www.kansanopistot.fi/opiskelu-kansanopistossa/mika-on-kansanopisto/>
- Tarnanen, Mirja & Pöyhönen, Sari 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. Puhe ja kieli, 31(4), 139–152. Viitattu 15.11.2023. <https://journal.fi/pk/article/view/4750>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 22.6.2023. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>
- Tilastokeskus 2023a. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 11.8.2023. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- Tilastokeskus 2023b. Ulkomaalaistaustaiset. Viitattu 10.8.2023. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>
- Tilastokeskus 2023c. Vieraskieliset. Viitattu 10.8.2023. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.
- Turtiainen, Kati 2011. Riippuvuus pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 139–161.
- Turtiainen, Kati & Kokkonen, Tuomo & Viitasalo, Katri 2018. Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineissa.

Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 26(4), 343–360. Viitattu 2.7.2023. <https://doi.org/10.30668/janus.76453>

- Työ- ja elinkeinoministeriö 2019. Kasvua ja hyvinvointia maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikalla. Yleiskuva ja kehittäminen. Viitattu 19.5.2023. <https://tem.fi/documents/1410877/11992263/Faktatietoa+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019/faa5862e-9f95-d674-199e-f8cf9b4ba2c4/Faktatietoa+maahanmuutosta+ja+kotouttamisesta+25012019.pdf?t=1548759385000>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021a. Keskeiset kotoutumiseen liittyvät käsitteet. Viitattu 1.8.2023. <https://kotoutuminen.fi/keskeiset-kasitteet>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021b. Alkukartoitus. Viitattu 20.8.2023. <https://kotoutuminen.fi/alkukartoitus>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021c. Kotoutumissuunnitelma on yksilöllinen. Viitattu 20.8.2023. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumissuunnitelma>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021d. Kotoutumiskoulutus. Viitattu 21.8.2023. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumiskoulutus>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021e. Yhteistyö järjestöjen ja viranomaisten välillä perustuu avoimuuteen ja selkeään työnjakoon. Viitattu 15.6.2023. <https://kotoutuminen.fi/yhteistyö-järjestöjen-kanssa>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2021f. Järjestöjen toiminta tukee kotoutumista monipuolisesti. Viitattu 15.6.2023. <https://kotoutuminen.fi/jarjestot-kotoutumisen-edistajina>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2023a. Kotoutumista edistävä politiikka edistää maahanmuuttajien osallisuutta. Viitattu 22.8.2023. <https://tem.fi/kotouttamispolitiikka>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2023b. Kotoutumispalveluilla tuetaan maahanmuuttajan kotoutumista Suomeen. Viitattu 24.8.2023. <https://tem.fi/kotouttamispalvelut>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2023c. Kotoutumista edistetään yhteistyössä. Viitattu 24.8.2023. <https://tem.fi/kotouttamisen-hallinto-ja-toimijat>
- Valtioneuvosto 2021a. Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2021: Suomen väestö monimuotoistuu - vaihtelua on alueittain. Viitattu 25.5.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/suomen-vaesto-monimuotoistuu-vaihtelua-on-alueittain>
- Valtioneuvosto 2021b. Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. Viitattu 20.5.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163237/VN_2021_62.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvosto 2023. OKM:n talousarvioesitys kahdeksan miljardia euroa vuodelle 2024. Viitattu 15.11.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/okm-n-talousarvioesitys-kahdeksan-miljardia-euroa-vuodelle-2024>
- Välimäki, Matti 2017. Suomi ja pakolaiset: ensimmäinen vuosisata 1917–2017. Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 107, 238–245. Viitattu 1.11.2023. https://www.researchgate.net/publication/332343408_Suomi_ja_pakolaiset_-_Ensimmäinen_vuosisata_1917-2017

- Wilén, Päivi 2012. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden arviointi – erityispiirteitä ja opettajan osaamisen ydintä. Teoksessa Riitta Metsänen & Leena Nikander (toim.) Realistista aikuispedagogiikkaa monikulttuurisessa toimintaympäristössä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, 41–53.
- Williams, Melissa S. 2000. The uneasy alliance of group representation and deliberative democracy. Teoksessa Will Kymlicka & Wayne Norman (toim.) Citizenship in Diverse Societies. Oxford: Oxford University Press 2000, 124-152.
- Ylikahri, Ville 2013. Vapaa sivistystyö kansalaistoiminnan kivijalaksi. Aikuiskasvatus, 33(1), 58–60. Viitattu 3.7.2023. <https://doi.org/10.33336/aik.94022>
- Yliselä, Paula 2020. Mitä opimme yhteistyöstä kotokoulutuksen kehittämiseksi? Sosiaalipedagogiikka 21, 145–148. Viitattu 20.5.2023. <https://doi.org/10.30675/sa.101289>

Haastattelut:

- Lepistö, Minna 2023. Koulutussuunnittelija. Videohaastattelu 11.9.2023. Haastattelija: Laura Tiihonen.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset.

Haastattelukysymykset kurssivastaaville/ohjaajille:

- Minkälaista toimintaa olette järjestäneet? Miksi halusitte järjestää juuri tällaista toimintaa? Miten kurssitoiminta on vastannut sille asetettuihin tavoitteisiin?
- Mikä on kurssin kohderyhmä/millaisille ihmisille toiminta on tarkoitettu? Minkä ikäisiä osallistujat ovat? Ovatko osallistujat olleet sekä miehiä että naisia? Mistä ihmiset ovat kotoisin? Millä kielellä toimintaa on järjestetty?
- Paljonko ihmisiä on osallistunut toimintaan? Milloin ja missä tapaamiset on järjestetty? Kuinka monta tapaamiskertaa järjestettiin?
- Kuinka osallistujat tavoitettiin ja kuinka he saivat tiedon kurssin järjestämisestä? Mitkä asiat mielestäsi saattavat estää tai vaikeuttaa ihmisten osallistumista tällaiseen toimintaan?
- Oliko kurssitoiminnan järjestäminen ja ohjaaminen mielestäsi helppoa? Mitä haasteita siinä oli?
- Oliko toiminta vuorovaikutuksellista eli ovatko osallistujat toimineet ja keskustelleet yhdessä? Millaiset osallistujien väliset suhteet olivat? Oliko ryhmässä hyvä yhteishenki?
- Koetko, että olette saaneet tarpeeksi tukea ja neuvoja toiminnan järjestämiseen Kansalaisfoorumien taholta? Miten Kansalaisfoorumi voisi kehittää toimintaansa paremmin maahanmuuttajien tarpeita vastaaviksi tulevaisuudessa, jos tällaisia kursseja järjestetään?
- Millaiseksi näet kurssitoiminnan merkityksen järjestölle? Onko toiminta ollut hyödyllistä järjestölle?
- Onko kurssitoiminta ollut mielestäsi hyödyllistä osallistuneille henkilöille? Antoivatko osallistujat palautetta järjestetystä toiminnasta jo kurssin aikana?

Haastattelukysymykset osallistujille:

- Kuinka pitkään olet ollut Suomessa? Millainen on työ- tai opiskelutilanteesi?
- Miksi halusit osallistua tähän kurssitoimintaan? Miten sait tietää kurssista?

- Oliko toimintaan helppo osallistua? Oliko osallistumiseen liittyen jotain haasteita esimerkiksi ajan tai paikan suhteen?
- Kerro omin sanoin, mitä toiminta sinulle merkitsee ja miten se on vaikuttanut sinuun. Oletko kokenut toiminnan itsellesi hyödylliseksi? Oletko oppinut uusia taitoja? Onko osallistuminen lisännyt itsevarmuutta ja luottamusta omiin taitoihisi/omaan osaamiseesi? Onko kurssi vaikuttanut hyvinvointiisi?
- Juttelitko ja toimitko yhdessä kurssin muiden osallistujien kanssa kurssin aikana? Oletko tutustunut uusiin ihmisiin kurssin kautta? Millaista ryhmässä toimiminen on ollut? Oliko ilmapiiri arvostava ja hyväksyvä? Koetko, että muut osallistujat vaikuttivat oppimiseesi?
- Oletko ollut tyytyväinen kurssitoimintaan? Jäikö toiminnasta puuttumaan jotain? Miten tällaista maahanmuuttajille tarkoitettua kurssitoimintaa voisi mielestäsi kehittää tulevaisuudessa, niin että se vastaisi paremmin maahanmuuttajien tarpeisiin? Millainen olisi hyvä kurssi maahanmuuttajille: millaisia asioita siellä tehtäisiin ja opittaisiin? Jos järjestönne järjestäisi uudestaan tällaista toimintaa, olisitko kiinnostunut osallistumaan siihen?